

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ OLGUSU VE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Perviz GEÇİRGEN

Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı
Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Programı

Eylül, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ OLGUSU VE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Perviz GEÇİRGEN
(Y1612.180007)

Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı
Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hatice Deniz YÜKSEKER

Eylül, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Enstitümüz Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Tezli Yüksek Lisans Programı Y1612.180007 numaralı öğrencisi Perviz GEÇİRGEN'in "TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ OLGUSU VE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 05.07.2019 tarih ve 2019/16 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 26.11.2019 tarihinde kabul edilmiştir.

	<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
ASIL ÜYELER				
Danışman	Prof. Dr.	Hatice Deniz YÜKSEKER	İstanbul Aydın Üniversitesi	
1. Üye	Prof. Dr.	Uğur TEKİN	İstanbul Aydın Üniversitesi	
2. Üye	Doç. Dr.	Ateş USLU	İstanbul Üniversitesi	

ONAY

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Yerel Yönetimlerin Rolü” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim (...../...../20....)

Perviz GEÇİRGEN

ÖNSÖZ

Bu araştırma iç göç olgusu ve yerel yönetimleri araştırmak için yapılmıştır. Bu araştırmada emeği geçen başta danışman hocam Prof. Dr. Hatice Deniz YÜKSEKER'e ve diğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini yanımda hissettiğim değerli aileme ve bilhassa hayatımda büyük önem arz eden Ayfer GÖRENTAŞ'a teşekkür ederim.

Perviz GEÇİRGEN

TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇ OLGUSU VE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

ÖZET

Türkiye’de sanayileşme ile birlikte oluşan işgücü açığına kapatmak için kentlere göç gerçekleşmiş ve kentlerin nüfusunda artışlar olmuştur. Ekonomik sebeplerin yanında, sosyal ve kültürel bazı etkenler de göç hareketlerinin oluşmasında önemli seviyede etkileyici olmaktadır. Göçü etkileyen sosyal ve kültürel etkenler arası; sanayileşme ve eğitim gidecekleri yerin sosyal imkânları gibi çok sayıda etken vardır. Sosyo-psikolojik faktörler, kırsal ve şehir hayat şekilleri, ölçümleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de iç göçle ilgili yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Bu kapsamda yerel yönetimler iç göçle gelenlerin kente entegrasyonunun sağlanması, kentsel çarpıklığın giderilmesi, kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Bunun yanında yerel yönetimler bölgenin kalkınması, gelişmişlik farklarının azaltılması ve İç göçün önlenmesi için projeler üretmelidir.

Anahtar Kelimeler: *İç göç, Türkiye, yerel, yönetim*

IMMIGRATION CASE OF DOMESTIC AND LOCAL GOVERNMENT ROLE IN TURKEY

ABSTRACT

Immigration to the cities have occurred in Turkey in order to handle with the manpower deficit after industrialization and city populations have increased. Besides economical reasons, some social and cultural factors affect movement of migration with a significant contribution. Among the socio-cultural factors which causes migration there are numbers of factors such as industrialization, education, and social features of the places to migrate. Socio- psychological factors originated from the differences between country and city life and measurements.

There are critical roles fall to local administrations about domestic migration. Within this framework, local administrations work upon providing the integration of the immigrants to the city, eliminating unplanned urbanization and carrying out urban transformation. In other respects, local administrations should produce projects in order to develop the area, reduce the development differences and hinder domestic immigration.

Keywords: *Internal migration, Turkey, local, management.*

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ONUR SÖZÜ	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	ix
I. GİRİŞ.....	1
A. Çalışmanın Amacı	1
B. Çalışmanın Planı	2
C. Çalışmanın Önemi	3
D. Çalışmanın Yöntemi	4
E. Çalışmanın Kapsamı	4
II. GÖÇ OLGUSU.....	5
A. Kavramsal Olarak Göç Olgusu.....	5
1. Göç ve Göçmen Tanımı; İlişkisi.....	8
2. Göçün Nedenleri	10
a. Göç nedenleri	10
i. Ekonomik nedenler.....	11
ii. Teknolojik nedenler.....	11
iii. Siyasi nedenler	12
iv. Sosyo-psikolojik nedenler	13
B. Türkiye’de İç Göçler.....	16
1. Türkiye’de İç Göç Süreçleri	17
2. 1980’lı Yıllar Dönemi Göç	19
3. Kentler Arası Göçler.....	25
C. Tarım Alanındaki Gelişmeler	26
D. Kent Uyumu/Kentleşme	28
E. Yerinden Edilme Politikasında Diyarbakır Örneği.....	30

F. Boşaltılan Köy ve Mezralara Geri Dönüş	31
III. YEREL YÖNETİM POLİTİKASI.....	34
A. Yerel Yönetim Kavramı	34
1. Yerel Yönetim Tanımı	34
2. Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi	35
3. Yerel Yönetimin Sosyal Politikalar Üzerindeki Rolü.....	35
4. Cumhuriyet Dönemi Yerel Yönetimlerin Gelişimleri	35
5. Yerel Yönetimin Göç Üzerindeki Etkisi.....	36
6. Yerel Yönetimlerde Göçmenler üzerindeki Anlayış ve Yönetim Modelleri..	38
B. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik.....	40
1. Sosyal Belediyecilik Kavramı ve Tanımı	44
2. Sosyal Belediyeciliğin Yasal Dayanakları.....	45
C. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı	48
1. Sosyal Belediyecilik Uygulamaları	49
a. Gençlere yönelik yapılan uygulamalar	49
b. Yaşlılara yönelik yapılan uygulamalar.....	50
c. Engellilere yönelik yapılan uygulamalar	50
d. Çocuklara yönelik yapılan uygulamalar.....	51
e. Muhtaçlara yönelik uygulamalar	51
f. Kadınlara yönelik uygulamalar.....	52
2. Çözüm ve Öneriler.....	53
a. Kentsel dönüşümde neoliberal politika	56
IV. SONUÇ	60
V. KAYNAKÇA	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Yıllara Göre İstanbul İlinin Aldığı ve Verdiği Göç Oranları..... 14

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. İstanbul'da yaşayan Yerli ve Diğer İllerden Göç Edenlerin Sayısı 15

I. GİRİŞ

Geçmişten günümüze insanlar yaşadıkları sorunlardan dolayı yaşam sürdürdükleri mekânı bırakıp, daha iyi yaşam koşulları olan ve güven veren yaşam alanı için mekân değişikliği yapmak zorunda kalmışlardır.

Bu yapmış oldukları mekânsal değişiklik haricinde kendi kültürlerine uygun ve gittikleri yere uyum süreci açısından büyük önem taşımaktadır. Göç, sosyolojik aynı zamanda hukuki boyutu olan ekonomik, kültürel, psikolojik bir olgudur. Göç edenler için bu süreçteki zorluk aynı zamanda göç ettikleri mekân da derinden etkilemektedir. Bu süre içerisinde, göç edenlerin göç nedeni, göç süreci, göç ettikleri yerin özellikleri bilhassa karşılaştıkları sorunların analizi yapılmalıdır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze devam eden göçler Osmanlı İmparatorluğunun toprak kaybı sonucu göç olgusunu başka boyuta taşımıştır. İç göçün yoğun yaşandığı 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra 1960'lı yıllarda yurtdışına iş sebebi ile göç eden pek çok Türk olmuştur.

Çalışmamızın ilk temel amacı göç ile göç olgusunu ele almış ve sonrasında ülkemizde yaşanan göçler ve göç olguları Türkiye'deki göçler ile ortaya çıkan problemlere değinilmiş ve göç edenlerin gittikleri yerde sorunları en aza indirmek adına bir takım çözüm önerileri sunulmuştur.

Zorunlu göç, Türkiye'de yaşanan terör olayları nedeniyle yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalanları ifade eder. Ayrıca bu sadece siyasi nedenlerden kaynaklı olmayıp aynı zaman da iş imkanı da zorunlu göçü tetikleyen temel etkenlerdendir.

A. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından önce ve sonrasında, özellikle de 1950'lerden sonra köyden kente göç ele alınmaktadır.

Diğer bir amaç, kent mimarisinde gecekondulaşma olgusu ile sosyal, ekonomik ve kültürel alanda ne gibi değişimlere yol açtığını ve ilk dönemlerdeki gecekondulaşma evlerindeki sosyal ilişkileri ile daha sonra özellikle gecekondulaşma alanlarının ıslahı politikasıyla paralel yürütülen Toplu Konut Projesi (TOKİ) ile konut yaşamına geçen

göçmenlerin sosyal ilişkilerini karşılaştırmak, göçmenlerin ve yerleşik kentlilerin bütünleşme sorunu karşısında hemşericilik olgusunun rolünü irdelemektir.

Yerel yönetimlerin görev ve hizmetlerini, göç karşısındaki tutumunu ele almaktır.

B. Çalışmanın Planı

Yapılan bu çalışma, genel olarak altı temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırma ile ilgili giriş bölümü yer almaktadır.

İkinci bölümde göç ve göçmen kavramlarının tanımı yapılarak, göç ve göçmen ilişkisinden kaynaklanan sosyal, kültürel ve ekonomik alanda göçmenin hem göç ettiği coğrafyada hem de göç edilen coğrafyaya neden olduğu değişiklikleri ortaya konarak karşılaştığı konut ve kimlik sorunu ile kent hayatına tanışıklık sürecini kapsayan olaylar temel alınarak aktarılacaktır.

Üçüncü bölümde; tarımda makineleşme, insan gücüne ihtiyaç azaltmış kırsal kesimde işsiz kalan nüfus yeni iş arayışlarına girmesi, köy yollarının yapılması ile köy ile şehir arasında bağlantı kurulması, radyonun köye ulaşması ve şehrin cazip yaşamını köy halkına ulaştırması insanların kırdan kente göçe iten etmenler olmuştur. İlk ayağı ekonomik neden olan göç daha sonralarını sağlık, sosyal kültürel koşulları öngörerek zincirleme ve kitlesel göç hareketinin başlamasında kaynaklandığı durumları tespit ederek göç sonrasında nasıl bir sonuç doğurduğunu açıklayacaktır.

Dördüncü bölümde gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve çekici güçlerin etkisiyle gerçekleşen zorunlu göç olgusuna değinilecektir. Ülkemizde 1950 yıllarından sonra kentlere göçlerin başlaması ve sonrasında yapılan planlama faaliyetleri ise nüfus hareketliliklerini doğru tahmin edilemediği için yetersiz kalmıştır. Özellikle yerel yönetimlerin vizyon oluşturmaması gecekondular ve kaçak yapıların ortaya çıkması ile çarpık kentleşme sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Dördüncü bölümde, bu sorunlar karşısında kent mimarisindeki bozulmaların önüne geçmek için 1980 öncesi ve sonrasında imar yasası çerçevesinde meydana gelen değişiklikleri ve 5393 sayılı belediye kanununun 73. Maddesinde kentsel dönüşüm hakkındaki amaç ve kapsamlarıyla kent mimarisinde hedeflenen değişimleri ele alınacaktır. Keza zorunlu göçle yerinden olan halka, iyileştirme politikasının ne kadar etkili olduğu ve devletin özellikle de köy boşaltma döneminde halkın güvenli alanlara göç edebilmesi açısından ne gibi tedbirler

ve rehberlik hizmetleri sağlanmıştır? Devlet ile göçmenler arasındaki ilişki nasıl bir şekil almıştır? Göçmenlerin aidiyet duygusundan ne kadar uzaklaşmıştır? Veya ne kadar yakınlaşmıştır? Bu sorular ışığında yola çıkarak derinlemesine bir çözümleme varsayımıyla konunun açığa kavuşmasını literatür araştırmasıyla ve örneklerle anlatılacaktır.

Beşinci bölümde; ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlere bağlı olan gönüllü göçlerin dışında olan başka bir göç türü de zorunlu göçler, özellikle Türkiye’de 1990’lı yılların siyasi atmosferinden kaynaklanarak doğu ve güneydoğu bölgelerinden zoraki göç etme ve yerinden edilme süreçlerinin nedenleri ile beraber karşılaştıkları sorunları dile getirerek devletin zorunlu göç karşısındaki politikasını neden sonuç ilişkisiyle aktarılacaktır.

Altıncı bölümde kentsel dönüşüm projeleri incelenecektir. Kentsel dönüşümün gelişimi, nedenleri, önemi, yaşanan sorunlar üzerinde durulacaktır. Altıncı bölümde göç ve yerel yönetimlerin rolü açıklanacaktır. Göç ve yerel yönetim ilişkisi altında yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarını ifade ettikten sonra göç karşısında yerel yönetimlerin nasıl bir politika izlediklerini, göçmenlere adaptasyon süreci içinde ne gibi hizmetler sunduklarını, özellikle 5393 sayılı belediye kanununun 13.maddesinde belirten hemşeri vurgusu altında belediyenin göçmenler üzerine nasıl bir politika sürdürdüğünü geniş bir tarafta çabalayıp daha iyi bir hizmet sağlamak için yapılması gerekenleri tavsiye niteliğinde aktarılacaktır.

C. Çalışmanın Önemi

Demokrat Parti ile sanayileşme sürecine giren Türkiye, birçok yere fabrikaların kurulmasıyla beraber kentlerin odak haline gelmesi ve tarıma traktörün girmesi göç olgusunu diriltti.

Köyden kente olan ve daha sonra kentten kente ve kanayan bir Türkiye yarısı olan zorunlu göç ve ekonomik nedenlerle kısa süreli tarım işçilerinin yapmış olduğu mevsimlik göç hareketleri karşısında kentin nasıl bir tutum sergilendiği göçün kendisiyle beraber getirdiği sorunlar karşısında kentin hazırlıksız yakalanması ve çözüm bulamaması göçmenin de kent karşısında ve kentleşme süreci dahilinde afflaması özellikle yerel yönetimlerin göçmen kategorisinde bulunan kent halkının sorunlarına ve adaptasyon sürecine nasıl şekil aldığını ortaya konacaktır.

Keza yerel yönetimlerin göçmenler üzerine hizmet sağlama yöntemlerinin eleştirel bakış açısı getirilerek daha iyi bir hizmet sağlayıcı konumunu araştırılarak öngörude bulunmaktadır.

D. Çalışmanın Yöntemi

İkincil literatür analizi olarak bu konuda hangi tür çalışmalar yapılmış konuya benzer çalışmaların analizi yapılması konu ile ilgili literatür ve arşiv tarandıktan sonra veri listesi hazırlanarak kitap evleri, kütüphaneler ve internet üzerinden tez verileri toparlanacaktır.

E. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, göç ver göçmen ilişkisinden başlanarak göç ve göçmen kavramların tanımı göç ve göçmen arasındaki ilişkiye, göçlerin temel kaburgasını oluşturan itici ve çekici güçlere değinilecektir.

Türkiye’de özellikle 1950 ve sonrası göç için başlangıç sayılmış ülke içerisinde meydana gelen gönüllü ve zorunlu göçleri sosyo-kültürel, ekonomik, sağlık ve göç edilmesini zorunlu kılan nedenler ve doğurduğu sonuç kapsamında irdelenirken devletin göç karşısındaki politikasının tutumunu ele alarak çözümleyici fikirler beyanlardan bulunacaktır.

Göç ve kentleşme kavramlarından kentin sahip olduğu özellikleri aktarırken göç ile beraber mimari yapıdaki değişimin bir aynası olan sosyo-kültürel anlamda farklılaşması, göç ve kent arasındaki ilişkiden kaynaklanan sorunlarını ifade ederken bu sorunlara eleştirel bir dille 5393 belediye kanununun 73. Maddesinde yer alan kentsel dönüşüm projesi üzerinde durulacaktır.

Son bölüm olarak göç ve yerel yönetimlerin ilişkisi bazında göçmenler için yerel yönetimlerin nasıl şekil aldığını, yapılan hizmetlerin ne kadar kapsayıcı olduğunu ve yapılması gereken hizmetlere değinilecektir.

II. GÖÇ OLGUSU

A. Kavramsal Olarak Göç Olgusu

Göç olgusu; kişilerin yaşadıkları topraklardan, sosyal, kültürel, ekonomik olarak sahip oldukları çok sayıda unsurlardan koparak ya da kopartılarak başka bir yere gönderilmesi ve bu ortamlarda yeni bir hayat kurması anlamına gelmektedir (Nakanishi, 2008: 13).

Temel olarak göç, mekan değiştirme olayı olarak görülmektedir. Bu göç olayı kırsal, kent ülkesi vb. Yerleşim yerleri arasında gerçekleşen bir eylemdir. Dünyanın birçok yerinde göçe bağlı olan büyük kentler nüfus artışını yoğun bir şekilde yakalamıştır. Göç olgusu ile ilgili yoğunluk artışından sonra da uluslararası alanlar olmak üzere göçe bağlı yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda ki değişiklik gösteren artışlar zemini oluşturan ülkeler arasında artış gösteren ekonomik, siyasi, dini ve kültürel gibi eşitsizliklerin göçe getirilen yasal kısıtlamaya karşı önerilen çözümlerdir (Gençler, 2003:175).

Göç olgusu, sosyolojik açıdan toplumsal yapıyı, toplumsal gelişmeleri, çatışmaları, önemli derecede etkileyen bir olaydır. Bu perspektiften göç olgusu; insan ve grupların demografik ile coğrafik ve sosyal-politik sebeplerle bir yerden başka yere gitmesi ile gerçekleşen fakat yer değiştirme eyleminin bitmesinden sonra da etkileri süren bir süreçtir (Çakır, 2011: 209-210).

Göç, toplumun kültürel ve ekonomik yapısıyla yakından ilişkisi olan, çok yönlü bir olgudur. Göç, ülkelerin ya da kentlerin nüfuslarının artmasını sağlanacağı gibi, azalmasına da neden olabilecek bir güçtür (Es ve Ateş, 2004: 210).

Göç toplumsal gelişimi sağlayan bir güç olarak her dönemde toplumları şekillendiren ve toplumsal gelişmeleri belirleyen bir olgudur. Gelişmiş sanayi ülkelerinin hepsi kalkınmak ve ayakta kalabilmek için göçe gereksinim duymuşlardır. Gelişmiş ülkelerin büyüebilmesi ve gelişimini sürdürebilmeleri için göç alması gerekmektedir (Tekin, 2007: 44).

Göç faaliyeti, mekansal açıdan başka bir yere gitmekle kalmayıp kişisel veya toplumsal hareket şeklinde de betimlenmektedir. Çeşitli yerlerden şehre göçenler, şehirde yaşayabilmek adına şehirdeki var olan toplumsal hareket yollarını kullanmak zorundadırlar (Erder, 2011: 15).

Köyden şehre göçenler, çoğunlukla bazı mahallelerde bir araya gelerek eski adetler ve kültürel niteliklerini sürdürmek istemektedirler. Şehirlere göçenlerin meydana getirdiği bu birlikler, göçmenler arasındaki işbirliği ve yardımlaşmayı basitleştirmesine karşılık kentleşme durumunu yavaş hale getirerek ve gelecekte çeşitli sosyal problemlere yol açmaktadır. Kişiler göç ettikleri yerlere yetiştikleri yerlerin geleneklerini ve hayat tarzlarını da taşımakta ve böylece göç yapılan yerdeki kültürel nitelikte çeşitlilik yaşanmaktadır (Gürbüz, 2007: 2).

Göçün geniş anlamda bir süreç olması, göçün ölçülme, çözümlene ve yorumlanması konularını karmaşık bir duruma getirmektedir (Erkan ve Aydın, 2010: 32).

Göç, yalnızca sıradan gerçekleşen bir toplumsal olay olarak görülmemelidir. Göçün sonucunda göç alan ve göç veren bölgelerde oldukça karmaşık sonuçlar meydana gelmektedir. Bu oluşan yoğun sosyal problemler; tutumlar, yapılar ve kurumlarda sürekli ve derin etkiler oluşturmakta dinamik bir toplumsal hareketliliğe sebep olmaktadır (Kaya, 2003: 121).

21. asırda, milyonlarca insanın göç yaptığı bir asırdır. Mevcut şartların ileride de değişiklik göstermemesi halinde ileriye dönük olarak göçün devam edeceği tahmin edilmektedir. Dünyada meydana gelen iktisadi, toplumsal ve doğal felaketlerin sonucu oluşan göç, eskide olduğu gibi en mühim sorunlardan biri olarak gündemdeki yerini korumaktadır. 1980 yıllarında başlayan küreselleşmenin etkisiyle meydana gelen sosyo-iktisadi, politik ve çevresel etmenlerin etkisi kişileri olduğu yeri bırakmak mecburiyetinde bırakmıştır. Bu bağlamda, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki iktisadi ve politik krizler, iç savaşlar, yerel ve küresel ortaya çıkan menfaat çatışmaları, doğal afetler, küresel ısınma, iklim bozuklukları, kıtlık, açlık gibi durumlar kişileri oldukları yerden göç etmeye mecbur bırakmıştır. Tüm bunların sonucunda meydana gelen, bölgesel ve kıtasal göçler, kişileri alakadar eden uluslararası bir problem durumuna gelmiştir (Bodur, 2010: 103).

Uluslararası göç hareketleri, dünyanın hemen her bölgesinde ülkelerin siyaset gündeminde üst sıralarda yer almaktadır. Dünyada genelde yoksul bölgelerden gelişmiş zengin bölgelere doğru gerçekleşen göç hareketleri, ilerleyen zaman içinde farklı boyutlar kazanmaktadır. Gelişmiş ülkeler hem göç alan hem de göç veren ülkeler şekline dönüşmüştür. Bu durumdan dünyadaki bu nüfus hareketlerinin değerlendirilmesinde, güncel koşulların göz önüne alınması gerektiği anlaşılmıştır. Mesela, nüfusu giderek yaşlanan gelişmiş Avrupa ülkelerinin, istihdam konusunda çektiği sıkıntıdan dolayı, ileride her yıl yüz binlerce yabancı işgücünü ülkelerine kabul etmesi gerektiği konusunda görüşler öne sürülürken, bir taraftan da bu ülkelere de neredeyse aynı sayıda kişinin göçmen olarak ABD Kanada, Avustralya gibi ülkelere göç etmektedir (Ünver, 2009: 85).

Göç, tarih boyunca gerçekleşen bir süreçtir. Tarih boyunca Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya ve oradan da Rumeli'ye ve tekrar yine Anadolu'ya göç etmişlerdir. Anadolu göçlerin her çeşidine sahne olmuştur. Tarih boyunca Türkiye sahip olduğu Asya ile Avrupa arasındaki jeopolitik ve coğrafi konumu nedeniyle sürekli doğudan, batıdan Kafkaslardan ve Balkanlardan göç alan bir ülke olmuştur.

Gelişen zaman içinde Türkiye'de 1980'li yılların başlarından itibaren büyük kentlere göç hareketleri olmuştur. Göç süreçleri yönünden, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye gibi gelişmesini sürdüren ülkelerde büyük farklılıklar vardır. Gelişmiş ülkelerdeki kentlere yapılan göç olayında, kentlerin sahip oldukları iş ve ticaret kapasiteleri nedeniyle çekim güçleri etkili olurken, gelişmekte olan ülkelerde insanları yaşadıkları ortamdan kopararak farklı yere sürükleyen itici unsurlar daha etkili olmaktadır. Türkiye'de de 1950'li yıllardan başlayarak ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, tarımsal üretimden uzaklaşma sonucu, tarım arazilerinin aşırı düzeyde parçalanması ve toprak veriminin azalması, izlenen yanlış politikalar gibi sebeplerle kırsal alanlardan büyük oranda kopmalar olmaya başlamıştır. Ayrıca 1990 yılından sonra Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki terör olayları ve çatışmalar, bu bölgelerde kırsalda yaşayanların kentlere göç hareketini hızlandırmıştır (Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2011: 441).

Göç kavramını daha iyi anlayabilmek için göçü yaratan kuramların incelenmesinde fayda görülmektedir.

1. Göç ve Göçmen Tanımı; İlişkisi

Dinamik bir yapıya sahip olan göç olgusu insanlığın gelişimi, değişimi ve varlığın sürdürülebilmesi için oldukça önemli bir etkidir. Göç olgusu bu dinamik yapısı gereği farklı disiplinler tarafından incelenmekte ve çalışılmaktadır. Bu yüzden göç ile ilgili olarak farklı tanımlara rastlamak da mümkündür. Örneğin bir çalışmada göç insanların bir noktadan diğerine yaptıkları hareket olarak ifade edilmekte ve insan türü var oldukça üyeleri tarafından gerçekleştirilecek bir eylem olarak tanımlanmaktadır (Vargas-Lundius, Lanly, Villarreal, Osorio, 2008: 8). Bir başka çalışmada sembolik, coğrafi veya siyasi olarak sınırların ötesine yapılan hareketlilik olarak açıklanmaktadır (Marshall, 1999: 685). Göç bölgesel bir çalışmada ise ister gönüllü ister zorunlu olsun sosyolojik, kültürel, ekonomik, politik, çevresel faktörlere bağlı olarak insanların daha iyi bir yaşam sürmeleri amacıyla belirli bir bölgeden diğerine kalıcı ya da geçici olarak yaptıkları eylemler olarak tanımlanmaktadır (Özyakışır, 2013: 7).

Göç, tüm toplumları ve toplulukları etkileyen olumlu ve olumsuz yanları olan bir olgudur. Neredeyse insanlık tarihi ile bütünleşmiş olan bu olgu, toplumları ve toplulukları etkileyen bir değişkendir. İnsan ile mekân arasındaki bağı örseleyen ve zedeleyen göç, insanların genel bir problemidir. Kavram olarak baktığımızda mekansal bir değişim anlamına göre göç hem toplum hem de birey bazında çok önemli değişimlere sebebiyet vermiştir. Başta ekonomik olmak üzere siyasal nedenlerle insanlar göç etmişlerdir ve etmeye de devam etmektedirler. İlk zamanlarda kaynak arayışı ile başlayan göçebelik, zaman içerisinde gelişerek, bir yaşam tarzı haline almıştır. Doğal afetlere, açlığa, kuraklığa, iklim değişikliğine ve diğer yaşam tarzlarına karşı verilen mücadelenin bir sonucu olarak, insanlar göçebe yaşamı benimsemiş ve sürekli göç gerçekleştirmiştir. Göçmen topluluklar, temel fikir olarak yaşayabileceklerine inandıkları her yerleşime göç etmişlerdir.

Tarih sahnesine baktığımızda ilk kitlesel göç hareketi olarak Kavimler Göçü karşımıza çıkar. 4. yüzyılda gerçekleşen bu göçte etkili bir faktör olan Hunların amacı Çin'in baskısından kurtulmaktır. Bu sebeple Karadeniz'in kuzeyine yerleşen Hun'lar, burada bulunan Cermen kavimlerinin kaçarak, Avrupa Kıtası'nı işgal etmelerine sebep olur. Bu olay sonucunda günümüz Avrupa devletlerinin temeli atılmıştır (Deniz, 2014: 180). Tarih sahnesinde biraz daha günümüze yaklaşacak olursak özellikle 1900'lü yılların başından itibaren yaşanan göçleri genel bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda geçmişe göre küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin göçü kolaylaştırdığı

görülmektedir (Cengiz, 2015: 105).

Göçmen ise yaşadığı ülkeyi genellikle ekonomik gerekçelerle kendi isteği doğrultusunda terk ederek başka bir ülkeye yasal yollardan giriş yapan ve orada yaşamaya başlayan kişiye denir (Topkaya ve Akdağ, 2016: 770).

Göç ve göçmen ilişkisini değerlendirilmesi ilişkiler ağı kuramı kapsamında meydana gelmektedir (Abadan-Unat, 2002: 18). İlişkiler ağı kavramını “göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” şeklinde tanımlamaktadır. Öyleyse bu, göçmenlerin göç ettikleri yerde kurduğu ve geldikten sonra da geldiği yer ve insanlarıyla kurduğu bir sosyal ağıdır. Ayrıca bu ilişkiler ağı üzerinden göçmenler geldikleri yerde öncelikle barınma konusu halletmek için, daha önce gelen tecrübeli göçmen hemşeri ya da aile bireyinden yardım alır. Daha sonra iş bulma konusunda ve kenti tanıma konusunda da birbirleri ile dayanışma halinde olurlar. Kişilerin sosyal sermayeleri üzerinden gelişen bir ilişkiler ağıdır bu. Bu ağ üzerinden daha önce buraya göç etmiş tanıdığı vasıtasıyla geldiği yerde yaşamının en ucuz yollarını öğrenmektedir. Tecrübe sahibi olan göçmen bunu daha önce başka bir göçmenden öğrenmiş ve yeni gelene aktarmaktadır. Bu şekilde sürekli yenilenen bir ağıdır. Bu ağın sürekli olarak yenilenmesinin başka bir sebebi de aslında bir noktadan sonra kendiliğinden işlenmesi ve zamanla kendiliğinden gelişmesidir. Ama göçün sürmesi ve desteklenmesi kaidesi ile gelişmektedir.

İlişkiler ağı kuramının dayandığı asıl nokta göçte kaynak ülkede ve kaynak ülke ile hedef ülke arasında köken, soydaşlık, dostluk ve kültür birliği gibi ortak paydada buluşan kişiler arasında oluşan bağlantıdır. Bu bağlantı göçe süreklilik arz eden bir özellik kazandırır. Şöyle ki; ilk göç eden kişiler yaptıkları geçici ziyaretlerde ya da telefon görüşmelerinde göç etme düşüncesi içerisinde olanları teşvik edici bir rol üstlenir. Teşvik ederken de kendi deneyimlerini aktarır. Bu deneyimler göç ederken hangi yolların kullanılması gerektiği, göçte gerekli olacak belgeler, göçte hedef ülkenin ya da bölgenin seçimi, göç edilen yerde iş ve barınmayla ilgili durumlar gibi pek çok alanı kapsar (Bayraklı, 2007:15).

Göç edilen yerde sosyal sürecin sağlıklı atlatılabilmesine bu ilişkiler ağı yardım ediyor. Sancısız bir adaptasyonu bu ilişkiler ağı sayesinde atlatıyorlar. Ama sosyal uyumun özellikle çocuklarda en etkili unsuru okuldur. O yüzden gidilen yerde

çocukların okula gitmeleri çok önemlidir. Göçmen ilişkiler ağının olumsuz bir etkisi ise grupların sadece kendileri arasında geliştirdikleri ilişkiler içerisinde kalmalarıdır. Ağın sağladığı imkanlarla lazım olan bütün şeyleri karşılamış oluyorlar. Ama bu ilişkiler ağı geldikleri toplumdaki insanların dilini öğrenmelerinde engel olmaktadır. Ayrıca geldikleri ülkenin halkıyla da kaynaşmalarının da önünün kesmektedir.

Jeff Crisp'e göre (1999: 6) küresel göçmen ağlarını bilgi, maliyet, göç olgusuna temel oluşturulması ve hedeflenen ülkede temin edilen arka çıkmak üzere 4 başlıkta değerlendirilmektedir. Buradan hareketle küresel göçmen ağlarının ilk olarak bilgiye dair destekleri vardır. İlişkiler ağı olası göç edenler adına mühim bir bilgi kaynağıdır ve kişilerin göçecekleri yere hangi yolla gidildiğini, ülkeye girmek için zorunlu olan evrakların ne şekilde sağlanacağını, diğer devletlerdeki göçmenlik kanunları ve tatbiklerini, gözaltına alma ve sürgün etmeye dair yasal aşamaları öğrenmelerine yardımcı olur. Göçmen ilişkiler ağının göç boyunca diğer bir desteği kişinin ülkesini bırakıp göçeceği ülkeye ulaşma masrafının giderilmesi ve bu masrafın en aza düşürülmesine yöneliktir. Kısacası ilişkiler ağı yeni göçmenler adına finansal bir destek şeklinde de rol oynamaktadır. Göçmen ağının diğer bir faydası kanunsuz göçe temel oluşturmaya yöneliktir. Bu durumda, göçmen ilişkiler ağı bir ülkeden ötekine göçecek olan yasadışı göçmenler için mecburi tutulan temel planlamayı gerçekleştirmektedir. Ağın son yararıysa gidilen ülkedeki desteği konu almaktadır. Oluşturulan ağ, göçmenlerin ilk geldikleri zamanda geçimlerine yardımcı olmakta ve kendilerinden önce gelen öteki göçmenlerin günlük hayatına adapte olmalarına destek olmaktadır (Crisp, 1999: 7).

2. Göçün Nedenleri

a. Göç Nedenleri

Göç olayının nasıl yaşandığı ve sürecin nasıl hazırlandığı konusunda birden fazla faktörün analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü göç etme kararı esnasında çok sayıda neden etkili olmaktadır. Bunun yanında genel olarak göç olayının; itici ve çekici faktörlerin etkisiyle gerçekleştiği söylenebilir. Çekici faktörler; yeni yerleşim yerinin cazip edici olmasının, itici faktörler de bir zorlamanın etkisiyle göçe neden olabilmektedir (Kolukırk, 2006: 1).

Göçü oluşturan itici ve çekici nedenler; ekonomik nedenler, siyasi nedenler, teknolojik nedenler, psiko-sosyal nedenler olarak sınıflandırılabilir.

i. Ekonomik Nedenler

Todaro ve Harris, kırsal alandan kente göç olayını ekonomik nedenlerle açıklamaktadır. Göçte bulunan kişinin gelecek zaman içinde sağlayabileceği gelir düzeyinin bugünkü değeri, kırdan kente göçte belirleyici etkindir (Cengiz ve Baydur, 2010: 86).

Göç olayı, farklı periyotlarda gerçekleşen nedenlere göre hızı değişen, göç olayının nedenlerine göre farklılaşabilen bir yapıya sahiptir. Buna rağmen göç olayında bir neden diğerlerinden daha ön plana çıkararak etkili olabilmektedir. Bu perspektiften göç olgusuna yaklaştığımızda göçlerin genelde ekonomik sebeplerden kaynaklandığı görülmektedir (Yılmaz, 2004: 250).

Ekonomik nedenlerden bir bölümü köylü nüfusu köyünden göçe iten, tarımla uğraşanların içinde bulunduğu şartlardan dolayı oluşan nedenlerdir. Kırdan kentlere göçün başlamasında temel neden; tarımsal üretimde makinelerin daha fazla kullanılması ile tarımsal işgücünün üretimdeki rolünün azalmasıdır. Tarımda makinelerin kullanılmasıyla kırsalda tarımsal işgücü fazlası oluşmuş, insanlar çalışmadıkları için ekonomik yönden sıkıntı içine girmişlerdir. Bundan dolayı iş imkanlarının daha fazla olduğu kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır (Keleş, 2008: 31).

Göçün sebeplerinden en önemlisi ekonomik sebeplerdir. Ekonomik sebeplerden en önemlisi; gelir dağılımı yapısındaki bozukluk ve bununla birlikte ilerleyen yoksulluktur. İşte ortaya çıkan yoksulluk ve gelir dağılımındaki bozulmalar sebebiyle, insanlar kırdan kente, bir kentten başka bir şehre ya da başka bir ülkeden başka bir ülkeye gitmektir. Şehirlerarası ülkelere göç etmekte (Avrupa Birliği Düzeyinde Göç Entegrasyon ve Yerel Yönetimler, 2010: 18).

Göçün ekonomik sebepleri arasında olan kentsel yoksulluk, çeşitli gereksinimlerini karşılayamadığı için sıkıntıda olan yoksulların sağlık, eğitim, konut, kişisel güvenlik, alt yapı gibi yokluklarını içeren bir sorundur.

ii. Teknolojik Nedenler

Sanayi devrimi ile meydana gelen değişimler sonucunda oluşan teknolojik gelişmeler, kentleşme ve göçü hızlandırmıştır. Artan üretimle birlikte, üretilen ürünlerin kolay ve ucuza taşınmasını sağlayacak teknolojilerin bulunması ile (buhar makinesi gibi) üretim ve pazarlama faaliyetleri kolaylaşmıştır. Bunun sonucunda

oluşan işgücü açığını kapatmak için kentlere göç gerçekleşmiş ve kentlerin nüfusunda artışlar olmuştur (Keleş, 2008: 33-34).

Teknolojik gelişmelerin uluslararası ilişkilerdeki en önemli etkilerinden biri de “göç” olgusudur. Sanayileşme ve teknolojik gelişmeyle birlikte göç hareketleri, uluslararası seviyede yaygınlaşarak ve hız kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızla sanayileşme yolunda ilerleyen Avrupa ülkeleri, Akdeniz ülkelerinden işçi gereksinimlerini karşılamışlardır. Göç olgusunun uluslararası seviyede artmasının temel sebebi budur. Çünkü sanayileşen Avrupa ülkeleri, iş gücü ihtiyaçlarını kendi vatandaşlarından karşılayamamışlar, başka ülkelerden işgücü talep etmişlerdir. İşçi gönderen ilk ülke İtalya olmuştur. Sonra Fransa, İspanya, Portekiz, Yugoslavya ve Türkiye bunları izlemiştir. Batı Almanya insan gücü ihtiyacını geniş ölçüde Türkiye’den göç eden Türklerle karşılamaya çalışmıştır (Tezcan, 2000: 1).

Türkiye’de 1950 yılından sonra kentlerde gelişen teknoloji ve sanayileşme hareketleri sonucunda kentlerde işgücü eksikliği meydana gelirken, kırsal alanda tarımda makineleşme sonucunda iş gücü fazlalığı oluşmuştur. Tarımdan sanayiye geçişin yaşandığı bu dönemlerde ülkemizde kırsal alandaki fazla işgücü kentlere göç etmiştir (Gürbüz, 2007: 2).

iii. Siyasi Nedenler

Savaşlar, politik krizler ve uluslararası antlaşmalar gibi siyasi sebebe bağlı olarak gerçekleşen göçler, tam göçmenliği amaçlayan, yani kalıcı nitelikteki göçler olarak ifade edilebilmektedir. Siyasal sebeplerin kapsamını, ihtilaller sonucu meydana gelen baskılar, ülkelerin siyasi rejimlerinin baskı ve zorlamaları, ülke rejimi ile yaşanan radikal sorunlar ya da bir savaşın yıkıcı etkileri oluşturabilmektedir (Göç ile Gelen Ailelerin Şehir Hayatına Adaptasyonu İçin Belediyeler Arası Diyalog Projesi: 19).

Çeşitli şekillerde hukuksal kurumların verdiği siyasi kararlar, yönetsel yapının özellikleri, uluslararası ilişkiler alanında göçe sebep olabilmektedir. Savaşlar ve politik çatışmalar da göçü etkilemektedir. II. Dünya Savaşı’nda Birleşik Krallık’taki 5-6 milyon nüfus, savaş iktisadının işgücü ihtiyacını gidermek adına, kırsal bölgelerden büyük şehirlere göçmüşlerdir. 1947 yılında Pakistan’ın Hindistan’dan ayrılması ile Pakistanlı göçmenlerin çoğunluğu büyük Hint şehirlerine göç etmişlerdir. 1970’lerde Ürdün’ün başkenti Amman’ın nüfusunun 2 milyona yaklaşmasında,

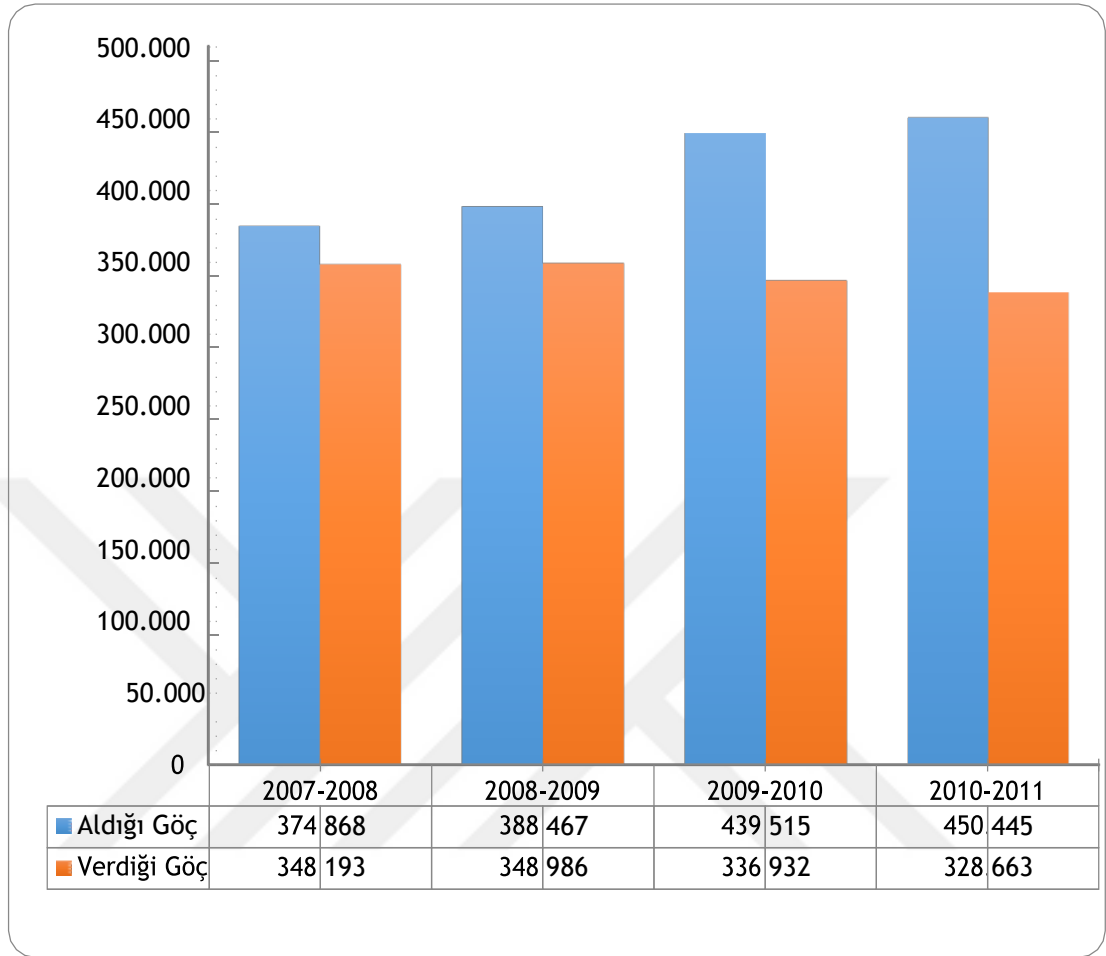
Filistinli göçmenlerin Ürdün topraklarına göç etmek zorunda kalmalarının önemli etkisi bulunmaktadır. Vietnam’da, önce savaş koşullarının bir sonucu olarak ve sonra da siyasal sebeplerle sayısı bir milyona yaklaşan insan çevre ülkelerine göç etmek zorunda kalmıştır (Keleş, 2008: 35).

iv. Sosyo-psikolojik Nedenler

Ekonomik sebeplerin yanında, sosyal ve kültürel bazı etkenler de göç hareketlerinin oluşmasında önemli seviyede etkileyici olmaktadır. Göçe sebep olan sosyo kültürel etkenler arasında; sanayileşme, eğitim, gidilen yerin sosyal imkânları gibi çok sayıda etken vardır. Özellikle kırsal bölgelerden kentlere doğru yapılan göçte, sanayileşmenin önemli bir payı bulunmaktadır. Göçün sosyo-kültürel sebeplerinin sanayileşmenin yanı sıra, eğitim ile ilişkilendirilen bir yönü daha bulunmaktadır. Buna göre, gelişmiş ülkelerde eğitim olanakları gelişmemiş ülkelere göre daha yüksektir. Öte yandan kültürel ve sanatsal etkinliklerde de benzer durum söz konusudur. Bu sebeplerden ötürü, özellikle beyin göçü türünden göçlerin yaygınlaşmakta olduğu gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Sanayileşme, eğitim, kültür ve sanatsal etkinliklerin yanı sıra, göç edilmek istenilen yerin sosyal olanakları, bireyin bulunduğu sosyal çevreye uyumsuzluğu da kültürel sebeplere bağlı göçleri meydana getirebilmektedir. Ekonomik bakımdan tatmin olmuş bireylerin daha iyi bir yaşam tarzına erişmek istemesi, özellikle iş yaşamının sonunda sıcak ve sakin tatil bölgelerinin seçilmesi, bulunduğu bölgedeki sosyal baskının şiddeti, geçimsizlik, kan davası, kültürel yabancılaşma gibi durumlar bu tarz göçlere örnek olarak verilebilmektedir (Yazıcı, 2009: 18).

Sosyo-psikolojik faktörler, kır ve şehir hayat şekilleri, ölçümleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bunlara çoğunlukla şehirlerin cazibeli nitelikleri gözüyle bakılmaktadır. Gerçekten, kentlerin sahip olduğu çok sayıda sosyal ve kültürel imkanlar ve hizmetler oldukça caziptir. Şehirlerin serbest atmosferi, daha geniş bir sınıfın mensubu olma hissi, şehirli olmanın gururunu bölüşme, bu faktörlerin en belirginleridir. Bazı yerlerdeyse, kırdan şehre göç etmeye, belli bir sosyal aşağılık hissini yok eden bir “yükseliş” düşüncesiyle bakılmaktadır. Bazı yazarlar 19. asrın ilk yıllarında Amerikan şehrinin, herkesin imkanlarını bir defa sınıdığı bir yer olduğunu ifade etmektedirler (Keleş, 2008: 37).

Aşağıdaki şekilde, Türkiye’de net göç hızının en yüksek olduğu il olan İstanbul’un yıllara göre aldığı ve verdiği göç oranları karşılaştırılmıştır:

Şekil 1. Yıllara Göre İstanbul İlinin Aldığı ve Verdiği Göç Oranları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 1’e göre; 2007 ve 2011 yılları arasında incelenen İstanbul ilinin aldığı göç her yıl artan bir ivme gösterirken, verdiği göç düşüş göstermektedir. İstanbul’un sürekli göç almasında eğitim, sağlık, istihdam gibi pek çok konuda farklı olanaklar sunması etkili olabilir.

TÜİK verilerine göre İstanbul’a başka illerden göç edip yerleşen kişilerin geldikleri şehirler şu şekilde dağılım göstermektedir;

Tablo 1. İstanbul’da yaşayan Yerli ve Diğer İllerden Göç Edenlerin Sayısı

İl adı	Göç edenlerin sayısı	İl adı	Göç edenlerin sayısı
İstanbul	2162588	Eskişehir	54541
Muş	14098	Bayburt	115401
Muğla	14692	Burdur	8931
Yalova	21161	Iğdır	87809
Siirt	21433	Elazığ	14577
Aydın	28419	Şanlıurfa	117629
Osmaniye	29364	Erzurum	392132
Kütahya	30416	Diyarbakır	195555
Bilecik	36915	Tokat	462852
Kilis	37947	Van	179634
Antalya	44727	Giresun	487878
Kırşehir	45486	Trabzon	398689
Manisa	45915	Çanakkale	76722
Düzce	48287	Gaziantep	79821
Mersin	56172	Hatay	91743
Kocaeli	57613	Edirne	109911
Afyonkarahisar	57741	Karaman	26234
Bolu	66212	Kırıkkale	34254
İzmir	68338	Denizli	30404
Artvin	83180	Yozgat	141667
Adana	85619	Erzincan	30220
Nevşehir	89866	Tekirdağ	117665
Niğde	90869	Bartın	9856
Ankara	92723	Tunceli	85516
Karabük	95441	Sivas	741603
Kahramanmaraş	99195	Çankırı	162431
Balıkesir	100318	Çorum	172758
Kırklareli	119109	Bursa	99186
Sakarya	136783	Eskişehir	54541
Konya	153000	Zonguldak	122592
Kayseri	155216	Isparta	54922
Ağrı	165950	Şırnak	31847
Amasya	175793	Uşak	21218
Adıyaman	179873	Ardahan	241845
Bitlis	202247	Batman	128573
Mardin	212681	Sinop	370806
Kars	275719	Gümüşhane	138868
Rize	298467	Ordu	511723
Malatya	398430	Kastamonu	553612
Samsun	422675	Bingöl	132001

Kaynak: 2014-2015 yılı TÜİK verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Doğu ve Güney Doğu bölgelerinden göçün diğer bölgelerdeki illere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle Ege bölgesi ile karşılaştırıldığında bu dramatik fark ortaya net bir biçimde çıkmaktadır. Bu

bölgelerden göçün nedenleri daha çok ekonomik ve bölgenin askeri ve siyasi anlamdaki önemi olabilmektedir. Bu bölgelerden göç eden halk İstanbul'da iş imkanlarına ulaşmak adına bu nüfusu yüksek olan şehirleri tercih edebilmektedir. Görüldüğü üzere İstanbul'da yaşayan yerli halk 2 milyon 162 bin 588 nüfusa sahiptir.

Kentlerin cazip gelmesi sebebiyle, çok sayıda köylü çocuğu öğrenimlerini bitirdikten, askerlik vazifelerini tamamladıktan sonra kentlere yerleşmektedir. Yurtdışına işçi gönderilmeye başlanmasından itibaren, kente dönüş yapan çalışanlarda da genellikle aileleri beraberinde koca şehirlerde yerleşkesi bulunmaktadır. Asker ailelerine yapılan maddi desteğin, ülkemizde köylerden kente olan göçlerin akını hızlandırdığı iddiasına saptanmıştır (Keleş, 2008: 37).

Yukarıda göç nedenleri başlığı altında göçü yaratan ekonomik, teknolojik, siyasi, sosyo-psikolojik nedenler açıklanmıştır. Bu konudan sonra tarihsel süreçte farklı şekillerde görülen göç türlerinin incelenmesi göçün yapısının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

B. Türkiye'de İç Göçler

Türkiye'de olan göç süreçlerini kavrayabilmek ve analizini yapmak için öncelikle ülkemize olan göçlerde, Osmanlı Devleti'nin sonlarına doğru takip ettiğimiz dönemler ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne devren Ulus Devletleşme anlayışının temelini oluşturan belirleyici etkenleri göz önünde bulunması gerekmektedir. 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı Devleti'nin Anadolu'nun İslamlaştırılması politikası dahilinde Balkanlar'dan ve Kafkaslardan hem gönüllü hem de zorunlu yapmış oldukları göçler, Cumhuriyet ilanından sonra bir politika olarak izlenmeye devam etmektedir. Anadolu'ya göç eden milyonlarca insan Osmanlı Devleti'nin toprak kaybından sonra göç ettiği bilinmektedir. Bugünkü Türkiye yapısını oluşturan Kafkaslar, Balkanlar ve Kırımdan gelen Müslüman göçmenlerdir (Adıgüzel, 2016: 35).

1950'lere kadar Cumhuriyet ilanından sonraya kadar geçen süre boyunca, kentleşme, neredeyse sabit kalmış; Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra ise, ikinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni ekonominin de etkisiyle hızla bir kentleşme süreci 1980'lere kadar devam eden kırdan şehre göç, 1980 sonrası liberal politikalar ve 1985'lerden sonra yaşanan terör olayları sebebiyle farklı bir boyut

kazanmıştır. Bu tarihlerden sonra yalnızca kırdan kente değil kentler arası göçler de dikkat çekici bir biçimde artış göstermiştir. Türkiye’de kentleşme, Batı ülkelerinde olduğu gibi sanayileşmeye bağlı olarak gelişmiş olmakla birlikte, zamanla iş bulma ve öteki ekonomik etkenler, göç hareketlerinin temel motivasyon oluşturmuştur (Adıgüzel, 2016: 363).

Siyasi nedenler, tarım alanındaki gelişmeler ulaşım ve iletişim imkanlarının gelişmesi, sosyo-psikolojik nedenler, göç sürecini hızlandıran bir diğer sebepler olarak sayılabilir. Bu bölümde, Türkiye’nin göç süreçlerini, İ. Tekeli’nin de yorumlaması ile Cumhuriyetten önceki dönemden, başlayarak günümüze kadar devam eden iç göç ve zorunlu göçü ele alarak başlayacağız. Daha sonra ise 1950’den itibaren hız kazanan iç göçleri 1923-1950 arası, 1950-1980 sonrası olmak üzere üç temel dönemi ele alarak inceleyeceğiz.

1. Türkiye’de İç Göç Süreçleri

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden yola çıkarak Türkiye’de olan göç süreçlerini ele aldığımız zaman iç göç olgusunu daha basit bir şekilde kavramamızı sağlayacaktır. Anadolu’ya yerleşen Müslüman göçmenlerin yerli nüfus ile anlaşılabilir ve kaynaşılabilir sürecinde dikkatle izlediği bir iskan politikası yürütmüştür. Devletin izni olmadan yapılan göçleri sınırladığı gibi iç göçte de sınırlama getirerek mürur tezkeresine bağlı kılmıştır. Kırım harbi sonrası 1857 yıllarında yeni göç politikası ile birlikte göçler serbest hale getirilmiştir (Tekeli, 2011: 47).

İlk göç hareketi 1774 Osmanlı -Rus Savaşı’nı takip eden yıllarda özellikle 1789-1800 arasında 500.000 Tatar’ın Osmanlı topraklarına göçmesiyle başlamıştır. İkinci Kırım göçü 1828-1829 Osmanlı- Rus Savaşı sonrasında, üçüncü Kırım Göçü ise, 1860-1864 seneleri arasında yaşanmıştır. 1783-1922 seneleri arasında Osmanlı topraklarından göçen tatarların rakamının 1.800.000 olduğu tahmin edilmektedir (Tekeli, 2011: 150).

Kırım Savaşı’ndan (1853-1855) sonra Kırım’dan o zamanlar Osmanlı toprağı olan Dobruca’ya göçenlerin, önemli bir kısmı yaklaşık 20 sene sonra Dobruca’nın Romanya’ya katılmasıyla, buradan Anadolu’ya göçmüştür. 1930’lu senelerin ikinci yarısında uluslararası anlaşma ile yapılan göç dalgasında 70.000 kırım Tatar’ı daha Dobruca’dan Anadolu’ya göç etmiştir (Karasu, 2011: 15).

1950'lerden itibaren Türkiye'de şehir nüfusunun hızla arttığı bir ülke olmuştur. Bu artışın sebepleri ise şehirlerdeki doğum oranları, başka bir deyişle doğal nüfus artışı değil, kırsal kesimden büyük şehirlere yaşanan iç göçlerdir. Batı'da, Sanayi Devrimi sonrasında hızlı bir kentleşme başlamış, Sanayinin ihtiyaç duyduğu istihdam için kırsal kesimlerden şehir merkezlerine doğru büyük bir toplumsal hareketlilik yaşanmıştır. Türkiye'de ise, tamamıyla sanayileşmeye bağlı olduğunu söylemek çok zor olsa dahi, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ve izlenen yeni sosyo-ekonomik siyasetlerin de etkisiyle kırdan şehre bir göç dalgası başlamıştır. Akşit'e göre Türkiye'de iç göçler 1950 öncesi, 1950-1985 arası ve 1985 sonrası olmak üzere üç temel tarihsel aşamada ele alınabilir (Akşit 1998'den Aktaran Kaya, 2009: 63).

- Türkiye 1950'lere kadar, köyün modern ve ulus devletinin oluşumu sürecinde Anadolu'ya göçen bazı grupların iskânı gibi konular ile ilgilenmiştir.
- 1950-1985 arası dönemlerde, Türkiye nüfusu köyden şehirlere ve/veya Anadolu şehirlerinden büyük şehirlere akarak harmanlanmıştır.
- 1985 sonrası dönemlerde ise özellikle Zorunlu göç akını Doğu ve Güneydoğudan kente akım başlamıştır. Türkiye ortalamasının çok üzerinde doğurganlık oranlarına rağmen Batı'ya yaşanan göçler sonucu, bu bölgelerin nüfuslarının toplam nüfus içindeki payları düşün göstermeye devam etmiştir (Akşit 1998'den aktaran Kaya, 2009: 63).

Türkiye'de özellikle 1950 yıllarında ortaya çıkmış olan hızlı kentleşme, önemini günümüzde de korumaya devam etmektedir. Hızlı kentleşmenin temel kaynağı olan kırsal alanın iticiliği ve kentin çekim özelliği nüfusta olan artışı etkilemiştir. 1950 yılından sonra kırsal bölgelerden başlayan göçler giderek hız kazanmış olan kentleşme genel nitelendirmelere rağmen zamanla farklı gelişmeler izlemiştir.

Karpat da, Türkiye'de köyden şehre nüfusu akınının başladığı 1951 ve 1952 tarihlerinde, (1985'e kadar) Türkiye'de gözle görülür bir sanayileşme olmadığını ifade etmektedir (Karpat 2013'ten aktaran Adıgüzel, 2016: 41).

Karpat'a göre, kentleşmenin, sanayileşme olmaksızın gerçekleşmiş olması, 'şehir köylülerin ve yarı kentleşme' gibi söylemleri ortaya çıkmıştır (Karpat 2013'ten aktaran Adıgüzel, 2016: 42).

Köydeki, yoksulluğun ve işsizliğin, İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlere taşınmasına neden olan göçler ve plansız şekilde gelişen kentler bir hayli Sosyal

bilimci tarafından eleştirisel olarak algılansa da Karpat, bu hızlı kentleşme atağını 'modern toplumun ve kentleşme sosyal yaşam sürecinin bir parçası' olarak görmektedir (Karpat 2013'ten aktaran Adıgüzel, 2016: 42).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütünüyle gelişmekte olan ülkelerde görülen kentleşme oranlarında ki artış, göçü tetikleyen ve iç politikaların de etkisiyle Türkiye'de kendisine fazlasını hissetmesine sebep olmuştur. 1950'de yüzde 25 seviyesinde olan kentte yaşayanların nüfusu, 1980'e gelindiğinde yüzde 43.9'a, 1985'e gelindiğinde ise yüzde 53'e ulaşarak nüfusunun yarısından fazlasını kentlerde yaşamaya başladığı bir Türkiye ortaya çıkmıştır. Kırdan kente göç akınının 1970'li yılları kapsayacak şekilde devam etmiştir. Göç, her ne kadar sanayileşmenin bir sonucu olarak başlamamış olsa da 1950'lerin Sonundan itibaren kentlerdeki kapitalistleşme süreciyle birlikte bir sanayi atağı başlamış ve sanayide çalışacak işgücü de göçü beslemeye devam etmiştir (Çağlayan, 2013: 107).

Nüfusun artışı, tarımda makineleşme ve yapısal farklılıklar vb. gibi nedenlerle, kırsal kesimdeki fazla işgücü 1960'lı senelerde de artarak, büyük şehirlere akın etmeye devam etmiştir. Bu yıllarda ilk defa planlı ekonomi 5'er yıllık kalkınma planları dönemlerine girilmiştir. Kent merkezlerinde yoğunlaşan büyük işyerleri ve sanayi kuruluşları şehirlerin dışına taşınarak sanayi sitelerine gidilmiştir (Koyuncu, 2015: 32).

Kentlerdeki sanayi alanları sınırlı da olsa, iş alanı yaratılmış, ancak İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerin iş gücünü emme kapasitesi iç göçlerle, kente yığılan nüfusunun hızına ulaşamamıştır. Doğal olarak bu hızlı kentleşme, iş alanı, barınma, geçim gibi bir hayli sorunu da beraberinde getirmiştir. Hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak Türkiye, gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunu ile yüzleşmek durumuna maruz kalmıştır. Kente gelen göçmenler, çoğunlukla kamu arazileri üzerine İmar ve oturma izinleri olmayan sağlıklı olmayan evler yaparak, barınma ihtiyaçlarını karşılamışlardır. 1966'da çıkan gecekondulaşma kanunu ise gecekondularını yasal bir boyuta ulaştırmaları için zemin hazırlanmıştır (Koyuncu, 2015: 35).

2. 1980'li Yıllar Dönemi Göç

1980'lere kadar gelen iç göç süreci Özallı yıllar olarak adlandırılan 1980'lerden sonra, liberal piyasa ekonomisinin etkisiyle farklı bir yol izlemiştir.

Bu seneler, ekonomide özgür piyasanın hakim olduğu, yoğun özelleştirmelerin ortaya çıktığı, buna bireysel liberalleşme ve özgürlüklerin eklendiği bir dönem olmuştur.

Kentlerde eğitim, erişim, sağlık gibi sosyal hizmetlerin kavramıyla artması, değişik bir kentleşme unsuru olarak dikkati çekmektedir. Yeniden 80'li senelerde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde terör vakaları ve güvenlik sorunları sebebiyle zorunlu göç dalgası ortaya çıkmıştır. Bu göç sürecinde, önemli bir nüfus önce daha tehlikesiz kabul edilen Diyarbakır, Van, Batman gibi şehir merkezlerine daha sonra ise, Batı ve Orta Anadolu'ya göç ederek, mevcut Kentsel sorunların daha da gelişmesine neden olmuştur (İçduygu, 1999: 253).

İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentler bu zorunlu göçlerden etkilenirken, güvenlik kaygısıyla zorla göç etmek zorunda kalan nüfusun önemli bir kısmına, daha yakın şehirler olan Adana, Mersin, Antalya ve Gaziantep gibi şehirlerde yoğunlaştıkları görülmüştür (Koyuncu, 2015: 42-44).

1970'li yılların sonlarına gelindiğinde Türkiye, ithal ikamesinin basit birikim ve sanayileşme imkanlarını neredeyse tümüyle harcamış durumdaydı. Krizi başlatan daha öncede belirttiğimiz gibi ödemeler netlik kazandı. İthal ikamesinin temel sebebi olan sınıflar arası uzlaşmanın bozulduğunun en net göstergesi, 1977 senesinden başlayarak sert bir düşüşe geçen gerçek ücretlerdir. 1970'lerin sonlarından düşmeye başlayan gerçek fiyatlar birkaç yıl içinde 1960 başlarında ki seviyelerine geri döndü. (Işık ve Pınarcıoğlu, 2008: 123).

1970'li yıllarda krizin, sınıflar mücadelesi kolu olarak da görülebilir. Asıl olarak darbenin köküne değinirsek, 1960'lı yılların sonuna kadar uzanmaktadır. 1971 darbesi de genel olarak kabul edildiği üzere 12 Eylül darbesinin olumsuz sonuçlanan bir oyun olarak değerlendirilmiştir. 1980 Askeri darbesi ve krizde olan ikamesine son noktayı koydu. Gerçekte ithal ikamesini eylemli olarak ve ekonomi eşitsizliği, 24 Ocak 1980'de, Turgut Özal'la yönlendirilen bir dize kararname ile yürürlüğe konmuştu.

12 Eylül darbesi de bir önceki yılın toplumsal anlaşmalarının bozulduğunun yeni dengelerin kurulacağını haberini verdi. Temel olarak programın amacı, ithal ikamesi anlaşmasında toplumun birleştirici gücü rolünü oynayan ve iç piyasanın küçültülmesi ve kaynakların dışa dönük ikamesi, adına yapılan çalışmalardır (Işık ve M. Pınarcıoğlu, 2008: 123-124).

1980 Sonrası dönemde yaşanan bütünleştigi etnik sorun ve farklılıklar bir yandan mağdur diğer yandan suçlu veya sosyal problem olarak algılanacak olan göçmenlerin yaşam süreçlerinde ön plana çıkmıştır. Gündeme gelen diğer bir sorun ise kent yoksullarının karşı karşıya geldikleri sorunları içerisinde buldukları durumu sosyal ekonomik ve kültürel açıdan, içinden çıkmaz bir hale gelmiştir (Kaya, 2012: 39).

1980 sonrası dönemde hareketlik kazanan nüfusun sebeplerinden biri zorunlu göç iken, kırdan kente olan göçler dışında kentler arası göçlerde başlamıştır. 1990'lar sonrası niteliğini değiştirmiştir (Güneş, 2012: 190).

Bunun yanı sıra daha önceki oyuncular, değişen şartlarda değişik roller değişik taktikler benimsediler. Daha önemlisi, kentsel rantların paylaşımı üzerine dönen hesaplaşmalar hiçbir zaman olmadığı miktarda ehemmiyet kazandı ve şehre tutunabilmek için rantlardan hisse alabilmek, özellikle de toplumun alt sınıfları için şehre var kalabilmenin tek şartı haline dönüştü. Bu dönemde daha önceki dağıtım mekanizmalarında yerini yenileri aldı. Hem de daha öncekileriyle mukayese edilmeyecek miktarda dışlayıcı, saldırgan ve gerginlik yaratıcı mekanizmalar.

Türkiye 1980 dönemlerinde kentleşme süresinde değişim gösteren ve değişiklik temelinde sonuç olarak ortaya konulan ayrık eğilimdir.

Muş'ta şehrin merkezinde daha öncekisinden daha çok değişik ve doğrultu, yönelikler ile ilişkiler ilden uzak devam ettiren önceden tahmin edilemeyeceği kadar birçok iş yapmaya halı hazırda bulunan şehir fakirleri; kooperatif aracı ile şehirdeki tartışmaya katılım gösteren şehir merkezinde ki büyük tarlalara göz koyan 2.derece sınıflar, diğer yandan şehrin değer anlamında en yüksek çaplı alanların da kapatmış olduğu arazilerde güvenlik sistem uygulaması ile korunması sağlanan koca perde arkasında yaşam sürdüren bireylerin dönüp ardına dahi bakamayan üst yöneticiler 1980'den sonra basit hasılat şansına benzer şekli, gerekirse de yasal ve illegal ikileminde gelgitler yaşanmaması adına çekinmeyen çok rakamda oyuncu meydana çıkmıştır.

Türkiye'nin 1980 sonrasında, kentleşme süreçlerinde yaşadığı başkalaşmaların Tekeli 1982-1992 yılları arasında ufak yatırımların şehirden büyük yatırımların şehrine Geçiş" olarak nitelendirmiştir. Küçük ve büyük yatırım arasında kentleşmenin ilk aşamaların da kurulmuş olan uzlaşmaların 1980'li senelerde devrildiğini dikkate

aldığımız da bu belirleme, büyük yatırım kesimlerinin şehre çoğalan alakasını ortaya koyması anlamında yerinde bir tanımlamadır. Ancak '80 sonrası Türkiye şehrinin de tümüyle büyük yatırımların kontrolünün altına girmemiş çok rakamda ögesi olduğu ve özellikle şehir muhtaçları göz önüne alındığın da benzer şekli olmayan ilişkilerin hâlâ kontrolünü sürdürdüğü inancındayız. 1980'li senelerde Türkiye, ilk senelerinde şehir araştırmalarının "tampon mekanizmalar" olarak adlandırdıkları, kentleşme sürecinin sallayıcı etkilerini yumuşatan, çoğu '50'li ve '60'lı senelerde yerleşmiş ilişki ve kurumların devrilişine şahit olmuştur. Şimdi yapmamız gereken, bu süreçleri ve sonuçlarına bir önceki kısımda yaptığımız gibi sınıflar özelinde araştırmak (Tekeli 1976'dan aktaran Işık ve M. Pınarcıoğlu, 2008: 128).

1980 sonrasının değişen şartlarında, nöbetleşe yoksulluk sisteminin, şehir fakirlerinin var oluş gayretinde ne denli önemli bir yer yakaladığını gösterebilmiş olduğumuzu umuyoruz. Bu kendi kazananlarını ve kaybedenleri üreten bir sistemdir. Fukara kesimin kendi içinde bir grubu, acımasız bir ekmek tartışmasıdır burada söz konusu olan şehirli fakirlerin, bu denli acımasız bir süreçle kendi içinde ayrışması, toplum tamında, gecekondulu ve muhtaçlık olgusuna karşı daha öncekisinden değişik tepkilerin doğmasına açmıştır.

1980 yıllarının başında yönetimin müdahalesiyle gecekondulaşmayı durdurmaya çalışmıştır. Askeri yönetimin son bulması ile gecekondulaşma yeniden hız kazanmıştır. 1970 yıllarında başlamış olan eğilimler güç kazanarak temel yapıyı olan gecekondulu yöntemi hallerini almıştır. Gecekondulaşma artık farklı bir boyut kazanarak piyasaya göre bazı kavramların kurallarına göre üretilir hale gelmektedir. Bir süre sonra gecekondulu piyasası başlarda olduğu gibi artık kolaylık sağlanmamaktadır. Ekonomik olarak birikimi olan kişilerin girebilecekleri olanak olarak önerilmiştir.

Gecekondulaşma sürecinde kullanan yozlaşmayı daha ileri noktalara götüren, hatta Türkiye'nin 1990'larda yaşadığı genel yozlaşmanın asıl sebebi olarak gören çözümleyici sebepler de vardır. Özellikle Kongar'ın 1998'de bu yaklaşımın en uç örneğini temsil ettiğini söyleyebiliriz. "Türkiye'deki kentleşme, devlet ve karşısındakilerin çabalarına göre değerlendirilmektedir. Bu süreç toplumsal olarak bir diğer yozlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bu bölgelerde temel olan kaba güç ve hemşehrilik ya da akrabalık ilişkileri gibi dayanışma örnekleridir. İç göç açığa çıkan

yasadışı yapılan baskınlar bir vakit sonra, tüm ülkeyi siyasal etkisi altına almıştır” (Kongar, 1998: 578).

1980 sonrasının gecekondulaşma süreçlerini daha önceki süreçler ile kıyaslandığında suçsuz olmadığı kavramı yerindedir.

1980 sonrası gecekondulu toplumun gözünde genel olarak huzursuz olmaya başladığı yıllar olarak bilinmektedir. Yerel ve merkezi olarak bu alanların orta sınıf konut alanına taşınması gerektiğinin öneriler doğrultusunda çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. 1980 askeri yönetimiyle birlikte gelen denetlemeler bir yandan yüksek ile orta derece konut kooperatifinin, toplu konutlaşma talebi bu olanağın ortadan kalkmasına neden olmuştur.

1980 sonrası ülkemizde birçok mevzuda dönüm noktası olan bir dönem olduğunu söyleyebiliriz. 12 Eylül 1980’de Türk Silahlı Kuvvetleri yönetimi ele geçirdi.

12 Eylül darbesi çok acımasız bir şekilde gerçekleşmiştir. Siyasi liderlerin haricinde siyasi görüşü sol veya sağ olan çoğu insanı bu sebep ile yargılamıştır. Cunta yöntemine değinirsek 1982’de bu yöntem ile yeni anayasayı kabul ettirip aynı yöntem ile Kenan Evren’i seçimler ile Cumhurbaşkanı yaptıktan sonra Türkiye’nin yeni seçimlere gidilmesine karar verilmiştir. Askerlerin bu yöndeki fikri görünüş olarak farklı bir vizyon sergileyip temel görüşlerini uygulayacak hükümet liderlinin iktidar olma taraftarıdır.

Gelecek yeni iktidar ile askerler şu planı hedeflemekte yönetselin sivil olduğu bir alan oluşturmak, fakat bunu yapabilmesi için sivil seçebilecekler bir iktidar olması lazım, Darbeden sonra birçok siyasi parti kapatılmış, kapatılan parti liderleri de siyasi ceza almışlardır. Sonrasında ülkeye damga vuran Anavatan Partisi kurulmuştur. 1983’te iktidara gelen Özal birçok politika hedeflemiş fakat dilediği gibi bu hedefleri gerçek hayata tam anlamıyla geçirememiştir.

Ekonomi gündeminde olan serbestlik girişimcileri destekleme amaçlı olumsuz sonuçlar doğurmuştur. 1923-1980 dönemi uygulanan uygulamalardan, farklı bir yapıya sahip olması da denilebilir. Politikalarda genel olarak Devletçi uygulamalar geçerliyken 1980’lerde devletçilik anlayışından vazgeçilmeye başlanmıştır.

Eroğlu 1980’den sonra ekonominin yapısıyla ilgili büyük değişimler yaşandığını şöyle dile getiriyor; Türkiye’nin 12 Eylül Darbesinden sonra Türk ekonomisinin temel

dinamikleri değişmiştir. Daha çok dışa bağlı bir ekonomi ortamı yaratılmıştır. Tam anlamıyla Ekonomide Türk kimliği kayması meydana gelmiştir. Küreselleşmenin de etkisiyle Türk ekonomisinin dışa açılması büyük bir Yankı uyandırmıştır. Ekonominin hedefi dışardan gelen paraya bağlı kalmıştır. 1980 öncesi Türkiye’de yaşanan krizden yola çıkarak Türk ekonomisini diğer ekonomilerden ayıran milli ekonomilerin alt zemini olmuştaki denilebilir (Eroğlu, 2003: 35-41).

Özal değişim için hedeflediği devletin küçülme anlayışı ile birlikte devleti ayrıca işveren ve patron konumundan da uzak tutmuştur.

Özel girişimciyi destekleyen Özal, sendikaların muhalefetlerine karşı olarak, 1987 yılında 3,5 milyar doları aşan özelleştirme gerçekleşmiştir. Farklı biri olduğunun kanaatinde olduğumuz Turgut Özal, hem devlet için önemli bir işim hem de siyasi kimlik olarak temelinde iyi biri olduğunu kanıtlamaktadır. Türkiye için birçok konuda örnek alınacak bir lider olması şüphesiz tartışılmaz. Her konuda gelenek ve göreneklerine yakışır şekilde davranan modernleşmenin de öncüsü olarak kabul ettiğimiz tartışılmazdır (bkz., Uslu, 2006).

Özal, her zaman saha da aktif ve risk alan dış politika taraftarı olmuştur. Türkiye’de uyguladığı dış tekniklerini dış ülkelere de anlatmıştır. Davos’ta her sene Ocak ayında düzenlenen ve gündemde olan popüler hale gelmiş Dünya Ekonomi Forumu toplantılarına katılmıştır. Söz etmiş olduğumuz toplantıya dünyanın önde gelen isimleri katılım göstermekte, Özal Türkiye’de yapmış olduğu çalışmalarını bu şekilde aktarmakta (Güner, 2000: 40).

Turgut Özal, kariyerini fazla zedelemek istememiştir bundan ötürü Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Kenan Evren’den devralmak için adaylığını koymuştur. Türkiye’nin 8. Cumhurbaşkanı olarak 263 oy ile seçilen Özal, 31 Ekim 1989’da göreve başlamıştır.

Kentlerin kıyılarında yaşayan kesim bağımsız olarak yaşamlarını sürdürmekte ve arabesk müzik anlayışlarını geliştirmişlerdir. Kendilerini ezilmiş ve itilmişliğin temsilcisi olarak görmüşlerdir. Birçok siyasi parti bu olayı fırsata çevirmiş ve birçok konuda vaat vermiştir. 1991 ile 2002 arasında 4 defa genel seçim yapılmış görölmek üzere Türkiye’deki istikrarsızlığın ülkeye hâkim olduğunun kanaatindeyiz. Özal’ın vefatından sonra Erdal İnönü’den destek alan Süleyman Demirel 16 Mayıs 1993’te Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

2000 yıllarında ekonomik kriz ile değer kaybeden Türk Lirası için bir takım çalışmalar başlatılmış, amaç eski değeri geri kazandırmak ülke içinde hazır para bulundurmak.

Hükümet dış politika ‘Mart Tezkeresi’ sıkıntısıyla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye’de Amerika savaş uçakları için havaalanlarında yer istedikleri fakat tezkere tarafından olumsuz sonuçlanmıştır. ABD düşündüğü üzere destek alamamıştır. 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde AKP, CHP, DSP, MHP, DTP, BBP olarak birçok bağımsız parti yer almıştır. AKP milletvekiline aldığı oylar ile Türkiye’deki 50 yıllık siyaset tarihinde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Sonraki seçimde oy oranını yükselterek tek başına iktidar olan partidir.

CHP lideri olan Baykal, sert yönetim altında sosyal demokrattan uzaklaşmıştır. DSP ve cumhuriyet mitingleri CHP liderinin meclise girmesinde etkili olmuştur. MHP’nin meclise girmesi ise seçim sonucu yaşanan terör olaylarından kaynaklı olmuştur. DTP bağımsız aday olarak Meclis’e girdiklerinin de altını çizelim.

1991’de seçimler sonucu Kürt kökenli olan milletvekillerinin tutuklanmasına neden olan Kürtçe yemin etmeleri tartışmaları yeniden gündeme getirmiştir. Meclis bunlardan sonra renk kazanmış ve 11. Cumhurbaşkanı olarak Abdullah Gül’ü getirmiştir.

3. Kentler Arası Göçler

Türkiye genelinde 1980-2010 dönemi arasında, göç eden nüfus payının artan bir eğilim gösterdiği görülmektedir. Ancak göçlerin yapısı değişmiş ve artık köyden kente göç değil, bulunduğu şehirden başka bir şehre göç veya şehir içinde göç gibi değişik bir toplumsal hareketlilik ortaya çıkmıştır (Koyuncu, 2015: 46).

1975-1980 yılları arasında toplam nüfusun yüzde 9,3’ü (3,6 milyon kişi) göç ederken 1995-2000 arasındaki dönemlerde nüfusun yüzde 11’i (6,7 milyon kişi) göç etmiştir.

1965-2000 seneleri arasında (21,1 milyon kişi) yaşadığı şehri değiştirmiştir (Koyuncu, 2015: 44).

1995-2000 yılları arasında iller arası göç eden nüfusun göç etme sebeplerinin başında iş bulma, tayin, eğitim ve evlilik gelmektedir (Koyuncu, 2015: 46).

Kentler arası göçlerin nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Ekonomik Nedenler; Savaş, Sürgün, politik baskılar ve kıtlık gibi zorunlu durumlar dışında, göçlerin temel durumlarını, ekonomik olduğu söylenebilir. Türkiye'deki kentleşmenin de en önemli sebebi, köydeki ekonomik imkanların, büyük kentlere oranla çok daha sınırlı olmasıdır. Dünyada kentleşmenin temel sebepleri arasında sayılan sanayileşme de yine emek göçüne katılmak için ekonomik amaçlı bir göç, olarak da açıklanabilir. (Adıgüzel, 2016: 46).
- Siyasi Nedenler; İkinci Dünya Savaşından sonra demokrasi, insan hakları ve ekonomik güçleri arasında söylemleri hızla yayılmaya başlamıştır. Aynı zamanda dünya iki kutuplu bir hale gelmiş ve soğuk savaş dönemleri başlamıştır (Koyuncu, 2015: 58-59).

1950'de bir ilk olarak yapılan çok partili seçimlerde, CHP'den ayrılan bir grup milletvekilinin kurduğu Demokrat Parti, Cumhuriyetin kurulmasından beri tek partili sistem ile ülkeyi yönetmek üzere CHP'den iktidarı devralmıştır. Adnan Menderes'in başbakanlığı 1952 Döneminde Türkiye resmen NATO'ya üye olmuştur. Çift kutuplu dünyada Amerika Birleşik Devletleri tarafını seçen Türkiye Sovyetler Birliği, baskı ve tehdidi altındaki ülkelere Amerikan kaynaklı bir ekonomik destek siyaseti geliştirmiş.

Marshall Yardımı adı altında Türkiye de bu desteklerden yararlanmıştır. Kapalı ekonomiden, liberal Pazar ekonomisine geçilmiştir. Ekonomik hayata kapitalist üretim ilişkilerinin hakim olmasıyla yapım ve bölüşmenin denetlenmesi, kentlerde bir araya gelmiştir. Marshall destekleri ile tarımda makineleşme ve sosyal yaşam savaşı başlamış, yapım şartlarının ve verimliliğin arttırılmasına yönelik ve ileriye dönük tedbirler alınmıştır. Bu gelişmeler ancak tarım sektöründe çalışan köylüyü toprakta tutmak yerine göçü tetikleyen unsurlar arasında yer almıştır (Koyuncu, 2015: 58-59).

Şehirlerarası net göç hızının pozitif olduğu şehirlerin tamamına yakın Türkiye'nin batısında yer aldığı dikkat çekmektedir. Net göç hızı düşük bulunan şehirler ise; Türkiye'nin orta ve doğu bölgelerinde ki şehirler olmuştur (Koyuncu, 2015: 58-59).

C. Tarım Alanındaki Gelişmeler

Türkiye'de kentleşmenin asıl sebebi olan kırsal kesimlerde yaşayan insanların topraklarından ayrılmasıdır. Tarımda makineleşme ve modernleşme çabalarına destek

sunan Marshall, buna ilaveten yapısal değişimin de olduğu dikkat çekmektedir. Pazar ekonomisine geçilmesi durumunda tarımda makineleşmesinin bir göstergesi olarak 1950’de 16 bin olan traktör sayısı, 1955’te 40 bini aşmıştır. Buğday fiyatları piyasa fiyatlarının üzerinden çiftçilerden alınmıştır. Yeni tarım alanları açılmış ve ekilebilir alanlar 1949’da 4 milyon hektar iken, 1960’ta 7.7 hektara yükseltmiştir (Koyuncu, 2015: 58-59).

Ekonomi sınırlı sayıda olan üretim faktörlerinin, bireylerin tüm ihtiyaçlarını karşılamak üzere nasıl yönlendirmesi gerektiğini amaçlayan bilim dalıdır (Gürler 2008:1). Tarım daha çok faktörlü kavramlardır. Tarımı kapsayan diğer faktörler hayvancılık, ormancılık ve su ürünlerini de kapsamaktadır (Olalı ve Duymaz, 1987: 3).

Genel anlamda tarımı şu şekilde tanımlamamız mümkündür; bitkisel ile hayvansal ürünlerin üretimini yapan kalitesini yükselten, uygun koşullarda koruyup, işlenmesi ve pazarlanması da denilebilir.

Cumhuriyet kuruluşundan günümüze uzanan tarım sektörü, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişiminde önemli bir yer kazanmış ve günümüze kadarsa bu önemi kazanmaya devam ettirmiştir (Silsüpür, 2011). Tarım sektörü tüm ülkeler geneli gelişim düzeyleri ne olursa olsun, ekonomik olarak önemli bir konuma sahiptir.

Türkiye’de Cumhuriyet sonrası yaşanmış olan gelişmeler sonucu sanayi sektörüne ağırlık verilmiş, ancak tarım sektörü ülke içinde ekonomik yerini korumaya devam etmiştir (Kıral ve Akder, 2000: 1).

Teknolojik büyümelerden yararlanan ve makine kullanan toprak sahipleri mallarını daha da genişletmiştir. Bunun sonucunda küçük toprak sahibi köylüler topraklarını yitirmiş, tarım arazileri daha az rakamda bireyin elinde bir araya gelmeye başlamıştır. Ortakçı-yarıcı Olarak çalışan köylülerin emek gücünün yerini makineler almıştır (Özer, 2012: 330).

Göçe neden olan asıl sebepleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Toprak mülkiyetinin, dengesiz dağılımı,
- Kişi başına düşen tarımsal kazancın düşük olması,
- Tarım sektörünün artan nüfusunun istihdamı,
- Kullanılan teknolojinin eksik olması,

- Yeni tarım alanı imkanlarının kısıtlı olması (Özer, 2012: 330).

İç göçün asıl etkileri; Evert Lee'nin tanımlamasıyla kırsala mecbur bırakma ve şehrin göçe sürüklenme sebepleri, Türkiye'nin kentleşme sürecin de çözüm olarak uygulanabilir. Ancak kentleşmenin, Türkiye'ye özgü bu kentleşme sebeplerini; bilimsel nedenler, yapıdaki tarımsal değişiklikler, ulaşım alanında büyümeler, yasal ve politik nedenler, sosyo-psikolojik nedenler ve dış etken olarak özetlemiştir (Evert lee 2012'den aktaran Adıgüzel, 2016: 23).

Koyuncu ise, nüfus artışı, tarımda makineleşme, bölünen tarımsal alanlar, arazi kamulaştırmaları, kalkınma programları, imalat sektöründeki büyümeler, ulaştırmanın büyümesi, terör olayları ve doğal afetleri, göçün temel sebepleri arasında saymaktadır (Koyuncu, 2015: 50-51).

Kentsel gelişim, Tekeli'ye göre yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sosyal yaşam projesinin en önemli etkenlerindendir. Bu sebeple Ankara'nın başkent seçilmesi, demiryolu ağlarının inşa edilmesi ve Anadolu şehirlerinde, fabrikalar kurulması gibi üç önemli unsuru içeren bir strateji izlenmiştir (Tekeli, 1998, s.5'ten aktaran, Turhanoğlu, 2013: 202).

Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili siyasal yaşama geçiş ve ardından yapılan ilk serbest seçimlerin yapıldığı 1950 yılına kadar Türkiye'deki kentleşme oranı bir ilerleme kaydetmemiştir. 1927'deki ilk nüfus sayımından bu tarihe kadar neredeyse hiç artmayan kentli nüfus, seçimlerin ardından ulus ve uluslararası ölçekteki bazı büyümeler nedeniyle önemli bir artış akımına girmiştir. 1927'de yapılan ilk nüfus sayımına göre, Türkiye nüfusunun %24'ü kentlerde (il ve ilçe merkezlerinde), %76'sı belde ve köylerde yaşamaktadırlar. 1950'ye kadar bu oran kent olarak yalnızca 0,82 puan artışla kentleşme %25'e çıkarak neredeyse sabit kalmıştır. Bu tarihten sonra ise Anadolu kırsalından İstanbul başta olmak üzere kentlere büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Kentleşme oranı 1950-1955 yılları arasında yalnızca 5 yıl içinde 4 puana yakın artarak yüzde 28,8'e ulaşım sağlamıştır.

D. Kent Uyumu/Kentleşme

Türkiye'de kentleşme hareketlerini incelediğimiz zaman, 1959 öncesi ve sonrası dönemlerden söz etmemiz mümkündür. 1950'lere kadar devam eden nüfus artışının yavaşlaması, 1950 yılından sonra kırdan kente göçü hızla yaşanması kentleşme

süresini hızlandırmıştır.

Göç, bu doğal süreci kesintiye uğratar göçmenler, yeni geldikleri mekanlara, bildiklerini düşündüklerini, her şeyi yeniden bilmek ve uyum göstermek zorunda kalırlar. Geçim sıkıntısı, göç edenlerin başa çıkması gereken sorunlarının başında gelmektedir ve göç edenlerin yabancısı oldukları toplum ile bütünleşerek, o toplumun bir parçası olmak sürecidir. Başka şekilde tanımladığımız zaman bir ‘sosyalleşme’ demektir. Bu sosyalleşme sürecinin hem göç eden hem de göç kabul eden toplum için en az sorun ile atlatılabilmesi için, tam sosyalleşme araçlarının (aile, yaşıt, eğitim kurumları, medya) geçiş zamanına katkı sağlaması ve birbirleri ile çelişmemesi önemlidir. Göçleri, yalnızca bilimsel bir hareket veya bir iş gücü hareketi olarak açıklamak veya görevini yerine getiremeyen olarak adlandırmak yanlış bir değerlendirme olacaktır. Göç edenler, yalnızca bir mekânsal değişiklik yapmakla kalmayıp toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasal hatta bireysel kimlik değişimine uğramaktadırlar. Kır ve şehir toplumları arasındaki değişiklikler, doğal olarak göç edenler de yeni katıldıkları şehir toplumuna uygun davranma sorunları doğurmaktadır. Kent, yeni göç edenlerin sürdürdükleri yaşam geleneklerinde, hayat alışkanlıklarını ve tutumlarında bazı değişiklikler yapması gerekmektedir. Aslında şehir çalışmalarının ‘kentselleşme’ dedikleri de bundan başka bir şey değildir (Kaygalak, 2009: 27).

Türkiye’nin ülke içinde ve ülke dışında yaşadığı sorunlar günümüzdeiletici faktörleri olan, göç olgusunu en çok kent ve kentlileşme sürecinde belirgin olmuştur.

Kırdan kente gelenlerin iş bulması, Şehirli olması için yeterli değildir. Kentlileşme için yeni gelenlerin kültürel değişimleri, şehirdeki hayat görevlerini üstlenmesi ve böylece ‘kent ile bütünleşmesi’ gerekmektedir. Sanayileşme ile beraber olduğu yeri terk etmek zorunda kalan, kentlere gelen ve yoğun işgücü ihtiyacını karşılayan, göç edenlerin şehirdeki toplum sistemi ile bütünleştirilmesi çabalarının altında olan bir kültür zeminini oluşturmaktadır (Kaygalak, 2009: 27).

İstanbul için uzun müddet ‘şehirli-köylü’ çelişkiyi, şehirlerin köylüleşmesi kavgaları yaşanmıştır. 1950’ler öncesi İstanbul’un değişik hayatına alışmış bulunan ‘daha önceki’ şehirlielerin ben yadırgadıkları göç, bu tarihten itibaren başlayan ‘köylü’ göçü olmuştur. ‘Köylüler’ İstanbul’a gelişleri, yerleşmeleri, ev edinme şekilleri, hayat stilleri ve yaptıkları işler bakımından en çok yadırganan ve sorun olarak görülen kesimler olmuştur (Erder, 2000: 192).

Kent ve toplumun değişimi konusunda, Türk sosyolojisinin de ilk ele alanlardan biri Mübeccel B. Kıray, kırdan şehre göçenlerin ‘artık köylü olmadıkları gibi, kentlide olmadıklarını’ söyleyerek bu gidişat için gerçek olmayan kentliler olmadıkları da söylenebilir (Kaygalak, 2009: 55).

E. Yerinden Edilme Politikasında Diyarbakır Örneği

Ülke içinden yerinden edilme Türkiye’nin 1980 dönemlerinin başı, 1990 dönemlerinin sonu arasında tecrübe edilen önemli olaylardan biridir. Ülkenin Doğu ve Güneydoğusundaki Türk güvenlik güçleri PKK terör örgütleri arasında çıkan çatışma bunun ortaya çıkardığı güvensiz ortam, halkın zorunlu yerinden edilmesine sebep olmuştur. Türkiye’de bu zorunlu göçler birçok sorunu ortaya çıkarmıştır. Tüm bunları iki grupta ele almamız mümkündür. İlk olarak zorunlu göç; yerinden olan kişilerin can güvenliği, huzursuz yaşam alanı, gelecek kaygısı olan kişilerin can güvenliği, huzursuz yaşam alanı, maddi sıkıntılar gibi sorunların ortaya çakmasına yol açmıştır. İkincisi, Zorunlu göçün etki ettiği bir diğer almalar ise Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde kırsal nüfusun boşalması, bu sebepten kaynaklı köy ve mezraların tamamı kentlere büyük şekilde yığılmasıdır. Türkiye’nin sağlamak istediği ulusal bütünleşmeyi sekteye uğrayanlar arasında isteğe bağlı göçe, zorunlu göçünde eklenmesidir. Güneydoğuda olan çatışmalardan kaynaklı kırsal bölgeleri olumsuz etmiş altına almış ve bundan ötürü yıllarca geri kalmışlığını devam ettirmiştir (Akgür, 1997: 96-98; Elmas, 2001: 99).

Yerinden edilen halkın kentlere akın etmesi, kentin yerleşin yapılarını olumsuz etkilemiş ayrıca bugüne kadar sağlamış olduğu planlarının da alt üst ermiştir. Uluslararası araştırmaların raporlarında Türkiye’nin zorunlu göç ile ilgili kavramı da ele alınmıştır (Mazlumder, 1995).

1990’lar da yaşanan zorunlu göç, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin nüfus olarak en kalabalık kentlerinden biri olan Diyarbakır’ın köylerinde ve mezralarında yaşanan terör vakalarından dolayı mezra ve köylerden kent merkezine akın çok olmuştur.

Diyarbakır köy ve mezralarında batı ve güneydeki büyük kentlere terör ve ekonomik sebeplerle gerekli birçok göç vermiş. Diyarbakır’da bulunan köy ve mezra, terör örgütünün silahlı eylemler gerçekleştirilmiş, bu bölge de yaşayan insanların güvenlik kaygılarını yaşanmasına neden olmuştur (Yükseker 2006).

F. Boşaltılan Köy ve Mezralara Geri Dönüş

Diyarbakır'ın köyleri ve mezralarından şehre göç eden insanları günümüzde farklı konular gündeme gelmişlerdir. Yaşam koşullarıyla, ekonomik, kent ve kent yaşamına ayak uydurma bu duruma karşı tecrübe edinmektedirler. Kente alışmaları sürecinde olumlu ile olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu bağlamda köylerine geri göndermeleri için yaşam koşullarının en iyi şekilde sunulması için gereken sürecin sistemli ve planlı olması gerekmektedir. 5233 sayılı kanunun, 19.07.1987 tarihi itibariyle zarar kaybına uğramış ve bu zararların karşılanması için çıkarılmış bir kanundur. Bunun haricinde, 1994'te Diyarbakır, Batman, Van, Bitlis, Elazığ, Hakkari, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Mardin, Bingöl ve 12 il için sonradan dâhil edilen Adıyaman ve Ağrı'nın da Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı GAP idari ilgili olan valiliklerin birlikte yürüttükleri çalışmalar, Köye Dönüş ve Rehabilitasyon projesi KDRP kapsamına yönelik planlar geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak köye dönüş için sadece maddi kaynak üzerinden aşılmış olmaya çalışılması, sosyolojik kavramının pek dikkate alınmaması bu sürecin başarıya ulaşmasını engellemiştir. Ekonomi ve psikolojinin sağlam bir alt yapısı olan çok faktörlü bir çalışma yaparak başarı elde edilebilir. Göç süreci boyunca yaşanan sorunlar halkın köy yaşamlarına geri dönüş fikirlerini öncelikle olumsuz etkilemiştir. Daha sonra geri dönmeleri için daha iyi imkânlar sunmaları gerekmektedir (Keser, 2011: 124).

Köylerin ani bir şekilde plansız köylerini terk etmiş köy halkının geleceği konusunda sağlıklı yaşam garantisi sunulacağı söylenemez. Göçmenlerin geri dönmek isteyip istememeleri konusunda kesin fikir yürütmek doğru değildir. Altay'ın yapmış olduğu bir araştırmaya göre kısa süreliğine de olsa şehirde yaşayan insanların, şehrin çekiciliğine kapılabilmektedirler. Şehrin yaşam koşullarının alternatif olarak çok yönlü olması, köydeki yaşam ile kıyaslandığı zaman şehir yaşamı daha çok cazip gelmektedir. Bu nedenle köye dönme isteğini olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırmanın sonucuna göre köy hayatının itici ve şehir hayatının çekici etkisi olduğu yönündedir (Aktay, 1999).

Doğu ve Güneydoğu bölgesinde, bir takım araştırma sonucu köylülerin köylerine geri dönmeleri için ilk şartları sunulan fırsatların çok iyi yönde olması gerektiğini ve daha sonrasın da geri döneceklerini ifade etmektedirler. Bu bağlamda 1996 yılında köye dönmeleri için imkan sağlanması çatışmalardan kaynaklı beklentilerin altında olumsuz sonuçlanmıştır. Köy halkının köylerine duymuş

oldukları Özlem nedeniyle geri dönmelerinden söz ediliyor. Bütün bu olanlara rağmen göç edenlerin köyelerine geri dönmeleri, şehrin sunduğu imkanlar sonrası ve bu imkanlardan yararlanıyor olmaları geri dönüşler konusunda mümkün görünmemektedir (Aktay, 1999).

Başka bir araştırmanın sonucuna değinirsek, kente göç eden gönüllü kesimler daha kolay uyum sağlamaktadır. Geri dönüş konusunda gönüllü göç edenler, zorla göç edenler ile kıyaslandığı zaman gönüllü olanların daha isteksiz olduğu tespit edilmiştir. Zorla yerinden edilen kişilerin maddi ve manevi desteklerin sunulması dahilinde geri dönmeyi kabul edeceklerini söylemektedirler. Göçün nedeni ne olursa olsun genç ve çocuk kesimlerinin kentte kalmaları açısından tercihlerini şehirden yana olduklarını dile getirmişlerdir (Taşçı, 2009: 195).

Köye dönüşlere ilişkin olarak aile bireylerinin hepsinin düşünce olarak görüşlerinin birbirlerinden farklı olabilmektedir. Çoğunluk olarak köye dönmek isteyen kişiler yaşlı erkek ve kadınlardır. Bugüne kadar yaşamlarını sürdüren bu kesimi köye bağlayan maddi varlıkları ve manevi bağlarıdır. Köye dönüş ile ilgili kadın ve gençlerin fikirlerini şöyle açıklamak mümkündür;

- Gençlerin köye dönüş ile ilgili düşünceleri

Diyarbakır'da doğan gençlerin çoğu göç sürecinde yaşları çok küçük olduğu için, köy kavramı aile büyüklerinin anlattıkları ile önem kazanmıştır. Köyelerine geri dönme düşüncesi beraberinde köy işleri ile başa çıkamayacaklarını düşünmektedirler. Diğer yandan köye gitmek isteyen gençlerin olduğu söylenmektedir. Gençlerin köye gitme istemelerinin nedenlerini şunlardır, şehirde yaşadıkları geçim sıkıntısı ve buna dayalı çıkmazda olduklarını dile getirmişlerdir. Köy içerisinde çiftçilik yapacaklarını ve bundan gelecek olan kazancın geçim kaynağı olacağına, Diyarbakır'da yaşadıkları yaşamdan daha rahat bir yaşam sürdüreceklerini belirtmektedirler.

- Kadınların köye dönüş ile ilgili düşünceleri

Köye dönüş konusunda genç kadınların köy hayatına yabancı oldukları, ayrıca şu an yaşamış oldukları mahalle için sevdiklerini dile getirmişlerdir. Kadınların köye dönmeleri için devletin kendilerine bazı ekonomik yardımlar yapılacağını fakat herhangi bir yardım almadıklarını dile getirmektedirler. Köylere dönüş için devletinde izin vermediğini ifade etmektedirler.

Zorunlu göçe maruz kalan bazı kişilerin köyelerine temelli dönmek isterken, bir kısmı da dönemsel olacak şekilde köyelerinde yaşamaya tercih etmektedirler. Şehir yaşamına alışan bir kısım ise şehirde kalmayı istemişlerdir. Üç grupta ele alındığı zaman bireylerin düşüncelerini şu şekilde dile getirmek mümkündür, köye temelli olarak gitmek isteyen veya istemeyenlerin bulunduğu ortak fikir köyelerinden vazgeçemedikleridir. Güvenlik koşulları altında köye gitme hakları bir ölüyü gömmeye için bile olsa geri vermelerini istemektedirler. Bu bağlamda köye dönmek ile ilgili gelişmelerin dikkat edilmesi gereken noktalar, boşaltılmış olan köyelerin bu kişilere ait olduğudur (Yükseker, 2006).

III. YEREL YÖNETİM POLİTİKASI

A. Yerel Yönetim Kavramı

Türkiye’de toplumsal düzen ve devlette yürütülen işlerin devamlılığını sağlamak ve üretimi yapılan kamusal malları ve verdiği hizmetleri halka daha hızlı bir şekilde ulaştırmak için yerinden ve merkezden yönetim olarak ikiye ayrılmaktadır. Yerel yönetim teşkilatının dâhilinde olan il özel idareler, belediyeler ve köylerden oluşurken, merkezi yönetim teşkilatı ise temel olarak cumhurbaşkanlığından başlanılarak Başbakanlık ve başkanlıklara bağlı olan kuruluşlar ve yardımcı kuruluşların temelini oluşturmaktadır.

Birbirlerini tamamlayan merkezi ve yerel yönetimler esas olarak idarenin birbirlerini tamamlayan iki kol olup ayrıca kuruluş ve görevleri ile bir bütün oluşturmaktadır.

1. Yerel Yönetim Tanımı

Yerel yönetimler hizmet sunma yönünden ikiye ayrılmaktadır. İlki yerel yönetim ve mahalli idareler, yerel yönetim; kuruluşları hizmet verme açısından ülke geneline kültürel, ekonomik ve teknik alanda hizmet sunmaktadır. 1982 anayasanın 127. Maddesine göre mahalli idareler; il belediye ve köy halkının mahalli idarelerin ihtiyaçlarının karşılanması adına ve temel olarak alınan kararlar, o toplumda yaşayan halk tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip olan kişilerdir (www.tbmm.gov.tr).

Mahalli idarelerin temel görevleri yerinden yönetime uygun kanun ile düzenlenmektedir. Mahalli idarelerin seçimleri beş yılda bir yapılmaktadır. Parlak ile Ökmenin tanımına göre yerel yönetimler; Coğrafi bir alanda yaşayan yerel toplumun insanlarına, kendilerine hizmet amacı ile kurulan yerel toplumun oy sonucu göreve getirilen yasalar ile belirli olan görev ve yetkilere bağımsız gelirlere, bütçe ve personellere sahip, üstüne vazife aldığı Hizmetler için kendi örgütsel yapısını kurabilen ve merkezi yönetim ile idari özerklikten yararlanabilen kamu tüzel kişilerdir (Parlak ve Ökmen, 2015: 20).

2. Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde yerel yönetim adına zengin bir geçmişe sahip olduğu söylenemez elbette, modern anlamda yerel yönetim geleneği Tanzimat ilan edildikten sonra olmuştur. Yerel yönetimlerin Batılı anlamda kuruluşları 20.yüzyılın başında görülmüştür. Yerel yönetimlerin Batı da ortaya çıktığı tarihe göre yeni olarak sayılan bu durum farklı toplumsal yapılardan ve tarihsel asıllı olanlardan kaynaklanmaktadır. Tanzimat yasası modernleşme sonucunda yeni uygulamalar ve düzenlenmeler için çalışmalar başlamıştır (Torpot, Ayakaç-Yayman ve Özer, 2006: 36).

3. Yerel Yönetimin Sosyal Politikalar Üzerindeki Rolü

Devletin ekonomik ve sosyal yaşantıda nasıl bir sorumluluk ve etkinlik alanına sahip olduğu, modern devlet fikrinin başlangıcından bu yana devam eden tartışma konusudur. Devletin yönetim çizgisini belirleyen ideolojik alanlar bu ilişkiyi sınırlarını netleştirmede bir takım değişiklikler ortaya çıkmış, ayrıca sanayi toplumuna geçiş süreci içerisinde aile ile din kurumları gibi koruma araçlarının işlevlerini zayıf hale getirmesi, devletten korunmasına istinaden beklentiler bir hayli artmıştır. Liberal devlet anlayışından katı tutumu ile koruma fonksiyonuna sıcak bakmayan devlet bir zaman sonra sosyal sorumlulukla müdahaleci ve düzenleyici bir hale bürünmüştür. Bu süreçte çalışma sahasını düzenli bir hale getiren devlet bir yandan sosyal sorunlara çözüm üretmeye başlayan bir merkez halini almıştır (Mehmet Merve Özaydın, 2015: 74-91).

4. Cumhuriyet Dönemi Yerel Yönetimlerin Gelişimleri

Ülkemizde 1950 yıllarına kadar kentleşme çok ön planda değildi ayrıca kent nüfusu da genel nüfus ile kıyaslandığında %27'5 e kadar artmıştır. Yerel yönetimler bu dönemde, kendi sahalarında en önemli unsur 1924 yılında çıkan köy kanunu ile nüfusu 2000 rakamının altında olan yerleşim yerlerinin tamamına tüzel kişilik verilerek köy yönetiminin kurulması ve 1930 yılında Belediye Kanununun çıkmasıdır. Çıkarılan bu kanun şu dört temel dayanağa dayanmaktadır;

- Belediyeler arası eşitlik,
- Belediyelerin yasalara aykırı olmamak kaydıyla karar verme ile uygulama haklarına sahip olması,
- Belediyelerin üzerinde güçlü bir devlet denetimi kurulması,

- Hizmet anlamında Belediyelerin çapı genişletmesi ve görevlerde değişiklikler yapılması.

Bu temel dayanaklara göre, düzenlenen 1580 sayılı kanun esas olarak belediyeçilik anlayışı açısından dönemin ilerleyen sürecinde, yerel yönetim anlayışı ile düzeni beraberinde getirmektedir. Türk belediyeçiliği bazı nedenlerden ötürü beklentilerin tamamını karşılayamadığı için istenilen başarıyı elde edememiştir. İlk olarak gelir tabanlarının yetersiz kalması, ikincisi ise merkezizetçi yaklaşım olarak, Osmanlı yönetiminden kalan miras ile cumhuriyet döneminde bu şekilde devamlılığını sürdürmesidir (Ortayalı, 1985).

Bir diğer sorunu ise, kırsal özelliği olan bir toplumun hem yönetenlerin hem de yönetilenlerin katılımı gereken bir yerel yönetimin yapısı için gerekli veri tabanına sahip olunmamasıdır. Cumhuriyetten sonra ise takibe alınan belediyeleşme süresi boyunca yeni yerleşmelere kentleşmenin dengeli dağılımlarını amaçlayan politikanın uygulanması düşünülmemiştir. Takibe alınan siyasal politikaların, kentleşme ile ilgili hız ve yön bilgisi ne yazık ki bulunmamaktadır (Geray, 1996).

5. Yerel Yönetimin Göç Üzerindeki Etkisi

Kırsal kesimde ve kent merkezinde yaşayan toplumlar göçten en çok etkilenen kesimlerdir. Bu topluluğun yaşamlarını sürdürdükleri yerel birimler ortaya çıkan sorunları ele alacak en önemli birimlerdenidir. Bu nedenle göç yönetimi bir tek merkezi yönetiminin kontrolü dışında, yerel yönetimin de bu süreçte önemli olan bir temel mekanizma olduğunu bilinmesi gerekmektedir. Uluslararası göçler, tüm ülkelerin fazla etkileyen göç olarak kabul edilmektedir. Herhangi bir ülkeden gelen mültecilerin temel ihtiyaçlarının ve barınma yerleri yerel yönetim tarafından karşılanmaktadır. Gelen mülteciler için sadece kayıt altına alma dışında vatandaşlığa kabul edilmeye kadar geniş çaplı çalışmalar yapılmıştır (Erdoğan, 2016: 34).

Yerel yönetimlerin görevlerini yerlerine getirmemesi durumunda olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Yerel olarak sosyal ve kültürel üretimlerin tamamı, yerel olarak sosyal ve kültürel üretimlerin tamamı yerel yönetim himayesi altındadır. Yerel yönetimler, eşgüdüm ve merkezi yönetim ile görevlerini ve yerel bütünleşmeyi sağlamaktadır (Çakırer ve Örservet, 2016: 129-130).

Kavram olarak yerel bütünleşme oluşumu yerli kurum ile kuruluşların, birey ve bireylerin topluluğu arasında olan uyumdur. Yerel de yaşayan bir diğer toplumsal

grup göçmenlerdir. Göçmenlerin yerel ile bütünleşmesinde yerel yönetim önemli rol taşımaktadır. Yerel yönetime düşen göçmenlerle yasal statü sağlamak, yaşam standartlarını bozmayacak bir şekilde ufak bir ekonomik yardımda bulunması, rahat yaşamını sürdürebilir haklarını vererek ayrıca yaşamını sürdürdüğü toplum içerisinde ayırım yapıldığı düşüncesine kapılmadan kültürel ile sosyal hakların tanınması ile görevlerini yerine getirmektedir (Çakırer ve Örservet 2016: 51).

Türkiye’de yerel yönetimin yasal statüsü, göçmenleri kapsamamaktadır. Ayrıca göçmenlerin yerel ile bütünleşmesi ve ayak uydurma sürecini sağlamak ile sorumlu olduğunu, yasal düzenlemelerin belgeli olduğu söylenmemektedir. Göç idaresi Genel Müdürlüğü Kurumu; Suriye göçmen krizinden sonra Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde kurulmuştur. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK) göç sorunları üzerine daha çok yoğunlaşmışlardır. Yerel yönetimlerin düzeni olduğu gibi devam etmişlerdir. Sadece merkez yönetiminin kontrolü dâhilinde kurulmuş olan, Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne ait görevlerinin sıralanması, YUKK’un 96. İle 104. Maddelerinde yerel yönetimden şu şekilde söz edilmiştir (YUKK, 2013).

- Madde 96/1; Genel müdürlük, ülkenin ekonomik il mali imkânları ölçülerinde başvuru sahibi ile yabancı veya uluslararası koruma statüsüne sahip olan kişilerin ülkede toplum ile olan karşılıklı uyumlarına kolaylık sağlamak ve ülkemiz içinde, yeniden yerleştirdikleri ülkelerde veya geri dönüş yaptıkları kendi ülkelerinde sosyal yaşamın tüm alanında üçüncü şahısların aracılığı olmadan kendi başlarına hareket etmelerini sağlayacak bilgiler ve beceriler kazandırabilmek amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların önerileri ve katkılarından yola çıkarak uyum faaliyetlerini oluşturabilir.

- Madde 104/2; Genel müdürlüğün, görevleri ile ilgili konular da kamu kurum ve kuruluşları, üniversite, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği koordinasyonu sağlamak ile yetkilidir.

Bu bağlamda yerel yönetimler için göçmelerin temel haklarını ele alan YUKK’ta sadece isim olarak geçtiğini, yerel yönetime bu anlamda herhangi bir görev ve sorumluluk yüklenmemiştir. Sadece yerel yönetimlerden görüş ile ilgili Bilgi alma noktasında faydalanacağını söylemek mümkündür. Yerel yönetimlerin göç politikaları ise ilgili yetki verilmesi bir kısım yerel politikaları pasif hale getirmiştir. Özerklik derecesi sınırlı olan, mali konular kapsamında yetersiz görülen ve bu neden ile

verimliliği sorgulanan yerel yönetimlerin göçmen politikası konusunda biraz daha çaba göstermesi gerekmektedir. Yerel yönetimin göçmen politikasıyla ilgili yürütüleceği çalışmalar, kendi halkının huzuru içindir. Ayrıca oy verilerek seçilen seçmenin halkını mutlu etmesi ve küstürmemesi gerekmektedir (Global Göç Çalışma Merkezi, 2016).

6. Yerel Yönetimlerde Göçmenler üzerindeki Anlayış ve Yönetim Modelleri

1970'li yıllar özellikle ikinci Dünya Savaşından sonra kırdan kente doğru göçlerin yoğun yaşandığı dönem olmuştur. Buda sınıfsal farkındalık ve örgütlenmenin belirleyici olduğu bir siyaset biçimi olmaya başlamıştır. 1973-1980 dönemleri toplumcu belediyeçilik anlayışı ile kentsel siyaset ve merkezi sistemin bu toplumsal belediyeçilik ile halkın karar alımında kamusal çıkarların göz önünde tutulduğu halkın her kesiminde yerel hizmette yer aldığı bu toplumsal belediyeçilik ile büyük bir başarı elde edilmiştir. Merkezi yönetimin de bu başarıyı görmesi ile beraber bunu bir Siyasi model olarak CHP genel merkezine kabul ettirmeyen belediye başkanlarına ikinci kez Bülent Ecevit tarafından belediye başkan adayı olarak gösterilmedi. Bu durum yerel siyasetin toplum üzerindeki gücünün bir göstergesi olarak gören merkezi hükümet bu yaklaşımla iktidar mücadelesi olarak ele alındığını söyleyebiliriz (Kurtuluş ve Aslan, 2016: 17-42).

1980 askeri darbesinden sonra 1984 genel seçimlerini başarıyla kazanan ANAP'ın iktidarıyla yeni liberal ekonomi politikası ile Kentsel politikaları, radikal yasal reformlar çerçevesinde uygulamaya konulmuştur. Aynı zamanda ANAP hükümeti yerel yönetimler reformu altında belediye yasasında da değişiklikler yapmıştır. İmar yasasında yasa ve bürokrasi engellerini kaldırılmıştır. Kentsel hizmetleri imar hareketleri, kamu arazileri özelleştirmiştir (Kurtuluş ve Aslan, 2016: 17-42).

1989-1994 dönemi yerel seçimlerde üç büyük Büyükşehir (İstanbul, Ankara, İzmir) devir alan SHP 1980 öncesi toplumcu belediyeçilikten kısmen ayrılan sosyal demokrat belediyeçilik modeli ile ortaya çıkmıştır. SHP'nin İstanbul Büyükşehir belediye başkanlığını kazanan Nurettin Sözen ilk icraatı olarak sosyal demokrat belediyeçilik anlayışıyla sıfır bir yaş arasındaki çocuklara bedava süt dağıtımını yapmıştır halkın temel ihtiyaçlarından olan gıda ihtiyaçlarını sağlıklı ve ucuz şekilde ulaşmasını sağlamıştır. Ulaşım konusunda şehir içi raylı sistemi hedefleri arasında

koymuştur (Kurtuluş ve Aslan, 2016: 17-42).

Toplumunu ve şehrinin kanayan yarası olarak i göç hareketi ile oluşan plansız yapılaşma olarak kabul edilen gecekondulaşma olgusuna sosyal demokrat belediyeçilik anlayışı ile yaklaşıp su elektrik altyapısı gibi hizmetleri orada yaşayan insanlara sunulmaya başlamış olması SHP'nin sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde önemli başarıları arasında görülebilir (Kurtuluş ve Aslan, 2016: 17-42).

Döneme damgasını vuran Refah Partisi, yerel seçimlerden büyük başarı kazandı. 1994 yerel seçimlerinde Türkiye'nin iki büyük ve en önemlisi olan İstanbul ve Ankara Büyükşehir belediyelerini kazandı. 1994 yerel seçimlerindeki büyük başarısının temel dayanakları, ülkenin içinde bulunduğu temel sorunlara atıfta bulunarak halkla birebir görüşmelerin Sağlandığı teşkilat yapısı ile özellikle 1980'li yıllardan sonra zorunlu g ile gelen göçmenlerin sorunlarına ilişkin cemaat yoluyla Kürt yurttaşlara ulaşması büyük önem kazanmaktadır. Bir diğer husus olarak ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşulların Yaşandığı p, çukur, çamur politikasıyla hareket ederek bu sorunlara çözüm vaadiyle büyük bir seçmen kitlesinin güvenini almasıyla yerel seçimlerde büyük bir başarı elde etmiştir. Refah Partisi yerel yönetim anlayışı içerisinde sosyal belediyeçilik olarak yol almıştır. Sosyal yardım yoluyla kömür dağıtımı gibi yardımlarla seçmene daha kolay ulaşmıştır. Bir diğer yardımlardan biri öğrencilere burs verilmesi gibi yardımlar sayılabilir. Milli Görüş belediyeçiliği olarak tanımlanan Refah Partisi kazandığı belediyelerde iki yolla halka hizmet ulaştırmayı sağlamıştır. Bunlardan biri halk meclisleri ve beyaz masa olarak görünmektedir. İlk rneklerini Sultanbeyli ve Arnavutköy belediyelerinde görülen halk meclisleri her hafta başkan ve yardımcıları ile bir mahallede toplanarak halka hesap verebilirliği şefflaştırmıştır. İkincisi olarak beyaz masa uygulamasıyla halkın hizmetlerini en kısa biçimde bürokrasiye takılmadan doğrudan halka sunulmayı amaçlanmıştır (Bulut ve diğerleri, 2013: 92-97).

2002 genel seçimlerinde büyük bir başarı sağlayan Ak Parti 2004 yerel seçimleri için yerel yönetim anlayışı olarak daha önce Refah Partisinin benimsemiş olduğu Milli Görüş çerçevesinde sosyal belediyeçilik anlayışının devamı niteliğinde olmuştur. Yerel yönetim politikasının Avrupa birliği Yerel Yönetim zerklik şartını referans olarak almıştır, keza Milli Görüşün benimsemiş olduğu halk meclisleri ve beyaz masa uygulamalarını ileri boyuta taşınmasıyla hayata geçirmiştir.

Sosyal belediyecilik anlayışıyla maddi durumu olmayan yurttaşlara belediye aracılığıyla kömür, gıda ihtiyacı gibi yardımlar yapılmıştır. Ancak bu yardımlarla sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde halktan yana olduğunu göstermesi amaçlanmıştır. Fakat bunları halka lütuf olarak gösterilen bu yardımlar, Avrupa Birliği Yerel Yönetim Özerklik Şartı dâhilinde yapılması zorunlu kılınmıştır (Bulut ve diğerleri, 2013: 92-97).

B. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik

Refah Partisinin başarısı karşısında kentli orta sınıflar ve yerleşik siyasal partiler yaptığı çalışmalardan dolayı herkesi hayretler içine düşürmüştür. Ayrıca çok uzun ömürlü olduğu düşünülmemekte olup son bulacağına inanmaktadırlar. Bu başarının ardından Türkiye’de İslamcılık, imam hatipler, laiklik ve yeşil sermaye konularını gündemin tartışma konusu olduğu, elde edilen başarının perde arkasında ne olduğu sonucunu ortaya koyabilmek adına birtakım çalışmalar başlatılmıştır. RP’li belediye başkanlar ile ilgili sakallı fotoğraf görüntüleri belgelenip, türbanı eşlerinden habersiz olsalar da bu durum kentli orta sınıfın telaşlanıp ve tepkilerine yol açmaktadır. Belli bir süre geçtikten sonra kentli orta sınıflar bu konuyla ilgili tedirginliklerini tiksinnmelerine rağmen yerel politika kadroyu kabul etmişlerdir. Bu süreç içerisinde yeni gelen kadroların, yerel yönetimin ilgisini çekecek “projecilik” ve “yatırımcılık” dışında yoksul olan çocuklar için yatılı veya gündüzlü kurslarında destekleri ile dini eğitim verdikleri gözlemlenmiştir (Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

Başlangıç olarak sosyal belediyecilik anlayışı aydınlatıcı bir yaklaşım olarak görülmemiştir. İslamcı kadronun kurmuş olduğu RP’nin arama esnasında geliştirmiş olduğu yöntemlerin bu süreç içerisinde değişmesi ile netlik kazanmıştır. Bu çerçevede RP-FP dönemi bu anlayışın henüz net olmadığını ancak ilk izlerini bıraktığı görülmüştür. 2004 seçimlerinden sonra gerçekleşen AKP döneminde "sosyal belediyecilik anlayışı" parti politikası olarak açıkça ifade edilmiştir. Yerel yönetimin yaklaşım şeklinin, 1994 genel seçimler ile başlayan RP döneminde partinin yaklaşımlarına detayları ile elde edilen bir bulguya rastlanmamıştır. Bu dönemde siyasal işlem ve yeşil sermayenin, yerel örgütlenme ile ilgili bazı çalışmalar ve RP’li belediyelerin uyguladıkları bazı faaliyetler bize yol gösterici olacaktır. Yerel seçimlerde RP’nin özellikle gece kondu da yaşayan toplum ve kent merkezlerinde yaşayan yoksul mahallelerinde çoğunluk olarak hizmet sunulması başlangıçtan bu

yana dikkatleri üzerine çekmiş, bu yapmış oldukları çıkış kamuoyunun da yaygın olarak örgütlendiği bilinen “Tarikatların” öngörülme-yen yükselişi olarak kabul edilmiştir (Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

Ayrıca bu kabulden sonra yeni telaşlar uyandırmıştır. Kamu harcamalarının giderek düşüş göstermesi, Güneydoğu Anadolu’da yaşanan çatışmalar zorunlu Kürt köylü göçünün artış gösterdiği ve kentin yoksulluk oranının netleştiği ekonomik ve siyasal anlamda çok sorunlu bir süreç ile karşılaştığı açıkça ortadadır. Bu dönemde zorla yerinden edilen, terör olayları ile ilgili çatışma yaşanan köy boşaltılma sebebi ile İstanbul’a gelmiş olan Kürt kesimine de İslami kimliklerinden dolayı yardım hizmeti sunulmaktadır. RP’nin etkileyici bir politika sürdürmek, daha fazla üyeye sahip olma ve partiye üye olanların “yüz yüze ilişki” izini takibini yaparak seçimlerden gelecek desteği kazanma çabasında olduğu bilinmektedir. 1990 yılının başlangıç dönemlerinde RP’nin seçim dönemleri dışında “Sosyal yardım ve dayanışma örgütü” olarak çalışan yerel örgütlerin 1994 ve 1995 parti seçimlerinde başarılı olmasında büyük etkenlerdendir (Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

Partinin hanım üyelerine özellikle oy toplama sebebiyle siyasal anlamda yapılan faaliyetler sürekli olarak katıldıkları görülmektedir. Bu RP’li kadın üyeler bir takım çalışmalar sonucu çevre mahalleler ve yoksul olan mahalleleri ziyaret edip sorunlarını dinlemişlerdir. Ayrıca bazı ihtiyaç sahiplerine gıda ve giyecek yardımında bulunmuş sağlık sorunu olanlara da ilaç dağıtılmıştır. Bu çalışmalar üzerine “türban” tartışması ortaya çıkmış ve ilgileri üzerine çeken bir konu olarak dikkatleri çekmektedir. RP 1994’te belediye seçimlerinde kazandığı belediye kadrolarının kurumlaşması ile ilgili verdiği örneklerden biri ilçede bulunan merkez medyalarına Ramazan çadırı olmuştur. Ramazan’da bu belediyelerin yapmış olduğu faaliyetler; sıcak yemek dağıtım, kömür, ilaç, erzak okul malzemeleri ve ucuz kitaplardır. Bu dönemde gece kondular için yapılan birtakım çalışmalara örnek olarak Pendik’te yapılan bir araştırma sonucu zorunlu göç ile gelenlerin ve yeni kent yoksullarının kendi sorunlarını çözmek için akrabalık ve hemşerilik gibi dayanışmalara bağlı oldukları ortaya çıkmıştır. Diğer dayanışma gruplarının bu dönemde cami etrafında örgütlenen grubun cemaat smacıyla yaygın olarak göç eden toplumlara yardım yaptıkları bu dönemde ciddi önem taşımaktadır. Belediyelerin bu faaliyetleri kamulaştırmaya devam etmesi karşısında yoksullukla mücadele, sosyal politika diğer partilerin ve sivil toplum örgütünün gündemine oturmuştur. İlçe belediyelerin bu dönemde yapmış oldukları gözlemlenen

belediyelerin yatırımı proje ve hizmet uygulamaları da kentin düşük gelirli olanlarına öncelik tanınması örneğin yeşil kart sahiplerine, kadınlara, çocuklara, yoksullara ve yaşlılara dönük hizmet faaliyetlerini yaygınlaştırdıkları gözlemlenmiştir. RP'nin seçim öncesi taban politikası belediye faaliyetlerini bir süre devam ettirmişlerdir. İşe girme şansları olmayan türbanlı kadın parti yandaşları belediyede kadın ve çocuklara yönelik yapmış olduğu projelerini devam ettirmiştir. İBB yönetiminin yapmış olduğu faaliyetlerde dikkati çeken bilişim teknolojilerinin yaygın olarak kullanılmalarıdır. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte belediyelerde İSKİ, İGDAŞ, İETT'de ve diğer belediye şirketlerinde yürütülmekte olan bürokratik işlemleri kolaylaştırmış, akbil uygulamasına geçerek geliri düşük olan kesimin, uzun bekleyişlerini sona erdirmiş ve beyaz masa sistemi ile belediyenin, yerel yönetim tarafından bu durum aday seçmenin önemli olduğunu arz etmektedir (Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

Ağırlık olarak iş ve meslek grupları girişimci ve profesyonel meslek sahibi olanlara ağırlık verilirken, azalan esnaf oranı dikkatlerden kaçmamaktadır. RP'nin iktidar olduğu dönemde İBB yönetiminin yapmış olduğu uygulamalarını ele aldığımız zaman, proje ve yatırımcı yaklaşımların devam ettiği kentin uzun süreli ve makro ölçekli problemleri için çözüm üretme, uzaktan izleme ile çalışma yaptıkları gözlemlenmektedir. Anlattığımız projeleri faaliyete geçirmek için eğitim düzeyi yüksek profesyonel meslek sahibi ağırlıklı olarak belediye meclisi kadrosunun önemli bir katkı sağladığını kanıtlamıştır. Belediye bürokrasisinin, partiye ilgisi olan ve parti için politik oluşturmuş akademisyenlerin getirilmesi ve ayrıca yerel yönetimlerin gözünde RP "başarıyı" çok önemsiyor olarak görülmektedir. RP, İBB yönetimi orta sınıflı kentlileri etkileyen büyük proje ve devam eden uygulamalar sürdürülürken, kurum aracı ile partiye destek olan düşük gelirli ailelerin sorunlarını çözmek için harekete geçmiştir. RP ve FP'nin İstanbul ve bazı taşra belediyelerinde yapmış oldukları İslam referanslı uygulamaları, bir tek orta sınıf kentlileri değil, merkezi ellerinde tutan koalisyon ortakları siyasi partileri, merkezde olan asker-sivil ve bürokratik kadroları da harekete geçirmiştir (Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

28 Şubat 1997 tarihinde bazı belediye başkanları 'laiklik' ilkelerini suistimal ettikleri gerekçesiyle görevlerinden alınmış veya mahkûm edilmiştir. 'Tarikat' üyeleri gözaltına alınıp, imam hatip okullarına yönelik birtakım çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca İslamcılık ile ilişkilendirildikleri için anayasa mahkemesi RP'yi kapattı. R.T.E 1998'de İBB başkanlığın hakkında çıkan soruşturma nedeniyle ayrılmak zorunda

kaldı. 1999 yerel seçimlerde olumsuzluklara karşılık RP’li belediyenin bilhassa yoksulların yaşadığı alanlardaki uygulamada, bilindiği üzere oya dönüştürülmüş ve kadrolarda işlem eğilimleri değişim göstermiş yerel yönetimlerde iktidarı ellerinde tutmaya devam etmişlerdir. 28 Şubat tarihine kadar devam eden ekonomik sıkıntılar yolsuzluk skandalları Öcalan’ın yakalanması gibi birçok konuların yaşandığı karmaşık bir dönemdir. RP partisinin kapanmasıyla birlikte partide kadroda olanlar FP çatısı altında seçimlere destek vermişlerdir. 1995’te Parlamento seçimlerinde FP’nin uğradığı oy kaybı, Büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerinde 1. parti çıkmasının perde arkası kamuoyuna pek yansıtılmasa da düşük gelirli grupların muhtaçlara yardım uygulamasına oy desteklerini bu şekilde almıştır. İBB başkanlarının bu seçimde FP adayı Ali Müfit Gürtuna kazanmıştır(Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

- Sosyal Belediyeciliğin Kurumsallaşmasına Doğru

28 Şubat 1999 süreci seçimlerinden sonra da 28 Şubat yaşanan öncesi ve sonrası RP-FP’liler arasında yaşanan anlaşmazlıklar, onların ikiye bölünmeleri sebep olmuştur. 2001’de FP’nin Anayasa mahkemesi tarafından kapatılmasından sonra, 14 Ağustos 2001’de Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde, AKP kurulurken Saadet partisi çatısı altında toplanan RJP-FB kadrolarıdır. Kadrolar arasında yaşanan bu bölünme İBB Meclis üyelerinin partilere göre dağılımında izlenebilmektedir. İBB mecliste seçilen üyelerin 42’si SP, 65’i ise AKP üyesi olmuştur. Belediye başkanı olan Ali müfit Gürtuna bu iki partiye de girmemiş; ayrıca İBB başkanlığı dönemini “bağımsız” olarak devam ettirmiştir. Gürtuna’nın verdiği bu karar 2004 seçimlerinde AKP tarafından aday gösterilmemiş ve yerel politikadaki aktif olarak görevi sona ermiştir. 1999-2004 dönemi, yerel yönetimlerin orta sınıflı kentliler için onlara uygun nitelikte uygulama yapmaya özen göstermiştir. Temel olarak 28 Şubatın bıraktığı korkunun etkisi ile İslami düşüncüyü destekleyen partilerin birçoğu küçük parti kalmak yerine, aslında siyasal harekete dönüştürmek isteğinin olduğu kanaatindeyiz (Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

2001’de AKP kadrosundakileri koruma altına almış ve toplum ile tepki çekmeyecek yerel uygulamalara tolerans sağlamaları dikkat çekmektedir. AKP’nin kurucu kadrosunun geniş kapsamlı oy içinde işini titizlik ile yapan ve çatışma kapsamı dışında bir politika izinde oldukları açıkça ortadadır. Yeni kadro, yerel politikanın uygulayacağı geniş tabanlı politikalar ile yerel özelliklerini ve önceliklerini de dikkate alıp farklı talep ile cevap vermeye özenmişlerdir. Bu dönem içerisinde İstanbul’da

kitleyi etkileyecek bazı faaliyetler uygulanmıştır bunlar: kent merkezine dönük ulaşımı, su, kanalizasyon, Haliç'in temizlenmesi, park düzenlenmesi bu sayede etkilemek için yatırımlarına devam etmektedir. Kentin önceki dönemde yaşamış olduğu sıkıntıların tekrar edilmemesi adına gayret gösterilmiştir. Buna örnek olarak Beyoğlu kozmopolit olan bir ilçede kültür ve sanat eğlencelerinin canlılıklarını devam etmesi sağlanmıştır. Fazla yaygın olmadan kurumsallaştırılarak devam edilen muhtaçlara yardım faaliyeti oy açısından önemli olan uygulamalardır (Erder ve İncioğlu, 2008: 11-23).

1. Sosyal Belediyecilik Kavramı ve Tanımı

Sosyal yaşamda insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla var olan sistem tarafından mevcut ihtiyaçlara çözüm üretmek amacıyla bazı kurumlar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kurumlar sorunların merkezine girerek, bunlara kesin çözümler üretmek yükümlülüğü taşımaktadır.

1980 yılı öncesi uygulanan ekonomik politikalar, sosyal devletin gerekliliğini yerine getirilememiştir. 1980 yılı sonrası ise hem serbest piyasa ekonomik politikaların etkinliği hem de ekonomik krizlerin yaşanması sebebiyle sosyal politika hizmetlerinin etkisini yitirmesine ve sosyal yaşamda yardıma muhtaç insanların kaderlerine terk edilmesine neden olmuştur (Pekşen, 2014: 16-20).

Sosyal politikalardan sorumlu olan merkezi yönetim ise yeniden düzenleme çalışmaları yönünden kamusal harcamaları azaltması ile bir takım özelleştirme çalışmalarıyla devletin sosyo-ekonomik yaşamdaki durumun gereklilikleri olan eğitim, güvenlik ve mali yapı gibi milli kapsamdaki hizmetler üretilmiştir.

Kısaca serbest piyasa ekonomik politikalarının olması ve bir bakıma ekonomik krizlerin olması sebebiyle sosyal politika hizmetleri göz ardı edilmiştir.

Sosyal politika hizmetlerini ekonomik sıkıntılar yüzünden yerine getiremeyen devletin, bu hizmetleri yerel yönetimler tarafından kendi imkanları dahilinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bilhassa ekonomik sorunlar yaşayan ülkelerde sosyal politika daha da ön plana çıkmaktadır. Uluslararası alanda ve Türkiye'de yaşanan sıkıntılar sebebiyle sosyal politika hizmetlerinin ne denli gerekli olduğu gözler önüne serilmiştir. Yine dünyada ve ülkemizde gelir dağılımı adaletsizliği döngüsünün açılması endişe verici boyutlara ulaştığını göstermektedir. Yaşanan bu gelişmeler beraberinde belediyeler tarafından devletin üstlenmesi gereken sosyal hizmet görevini

üstlenerek kendi imkânları dâhilinde yerine getirmeye çalışmışlardır. Sonuç itibariyle sosyal belediyecilik, sosyal devlet çalışmalarının bir devamı olarak gelişme göstermiştir (Berkün, 2017: 584-590).

Genel geçer bir tanımı bulunmayan sosyal belediyecilik kavramı; sosyal devletin sunduğu sosyal nitelikli mal ve hizmetleri daha iyi bir yaşam standardı sunmayı hedefleyen ve bütçesine sosyal adalet sağlayıcı hizmetleri yerel düzeyde sunmayı sağlayan belediyecilik olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle sosyal belediyecilik: kamu harcamalarını sağlık, eğitim, sosyal faaliyetlere yönlendiren, işsizlik sorununa çözümler üretecek politika geliştiren, yardıma ihtiyacı olanların korunması ve ekonomik açıdan desteklenmesini sağlayan, bulunduğu mahalde eğitim ve sağlık imkanlarının geliştirilmesine katkı sunan ve son olarak sosyal adaletin işlenmesine yardımcı olan bir anlayışı ifade etmektedir (Berkün, 2017: 584-590).

Türkiye’de 1990’lı yıllara kadar sosyal belediyecilik anlayışı yerine klasik belediyecilik anlayışı olan yol yapma, su, kanalizasyon, çöp toplama gibi rutin hizmetler sunmuşlardır. 1990’lı yılların sonu ve 2000’li yılların başından itibaren sosyal belediyecilik kavramının değişip geliştiği dönemler olmuştur. Bu dönemden itibaren yerel yönetimler, klasik belediye anlayışına ek olarak burs olanakları, sosyo-kültürel faaliyetler, sağlık hizmetleri gibi sosyal yapıya yönelik hizmetler geliştirilerek ülke çapında diğer belediyelere örnek şekilde uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Sonuç itibariyle ülkemizde sosyal belediyecilik kavramı sosyal devlet anlayışı çerçevesinde yerel düzeyde halkın ihtiyaçlarına daha duyarlı ve yakın şekilde hizmetler sunan bir belediyecilik anlayışıdır. Ülkemizde sosyal belediyecilik hizmeti 2000’li yıllarda gelişme göstererek yerel halka yönelik eğitim, sağlık, yol yapma, işsizlik sorununa çözüm, yoksullara ekonomik yardım, sosyal ve kültürel alanda hizmetler sunmasıdır (Sönmez, 2010: 58-62).

2. Sosyal Belediyeciliğin Yasal Dayanakları

1982 Anayasası’nda değinildiği üzere, ülke sınırları içerisinde yaşayan her vatandaşın temel hak ve hürriyetlerden eşit şekilde ve sosyal adalet ilkesi gereği yararlanması; kültür, medeniye ve hukuki düzen içerisinde onurlu bir yaşam sürdürme, maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirecek hakka ve yetkiye doğuştan sahip olduğu ifade edilmektedir. Anayasa’nın 5. maddesinde: “Devletin temel hedef ve görevleri arasında; Türk Milletinin bağımsızlığı ve bütünlüğünü, ülkenin

bölünmezliğini, cumhuriyet ve demokrasiyi korumak. Kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır” ifadesi yer almaktadır. Kısaca devlet; toplumda yaşayan bireylere insan onuruna yaraşır bir şekilde sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel bir yaşam olanağı sağlayacak görevler üstlenmiştir (Sönmez, 2010: 58-64).

Türkiye’de sosyal belediyeciliğin yasal dayanaklarına baktığımızda 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve büyükşehir belediye özelliği taşımayan illerde, il sınırları içerisinde olup belediye görev alanı dışında olan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu incelemek gerekmektedir.

- 5393 Sayılı Belediye Kanunu Kapsamında Sosyal Belediyecilik:

Türkiye’de merkezi yönetimle yerel yönetim arasında görev ve yetki dağılımı açısından zamanla yeni boyutlar geliştirilmiştir. Bunu genellik ilkesine bağlı görev paylaşımı yani yerel yönetimlerce yapılacak hizmetlerin kanunla açıkça yapılmaları yasaklanmayan veya diğer kuruluşlara bırakılmayan işleri yapmaları, belediyelerin kanunla görevlerini bir bir belirlendiği liste ilkesine göre görev paylaşımı usulü ve son olarak belediyelerin her türlü hizmeti yapabilmek için merkezden onay alacak yetki ilkesine göre görev paylaşımı şeklinde üçe ayrılarak birbirinden farklı görev bölüşümü şeklinde uygulanmaktadır.

Belediyeler tarafından yapılacak hizmetler 03.07.2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu’na göre belediyenin mali yapısı ve hizmetin niteliğine göre belirlenmektedir. Yapılacak hizmetler hemşerilere uygun yöntemlerle ve engelli, yaşlı ile yoksulların durumuna göre sunulması gerekmektedir (Pekşen, 2014: 16-20).

5393 sayılı Belediye Kanunu’na göre belediye: Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini ifade eder. Kanuna göre belediye; belediye başkanı, belediye encümeni ve belediye meclisi şeklinde üç organdan oluşarak görevlerini yerine getirmektedir.

Belediye teşkilatında yürütme organın başı ve tüzel kişinin temsilcisi olan belediye başkanı; yerel halkın huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gerekli önlemleri almak; bütçede fakir ve ihtiyaç sahiplerine ayrılan ödemeyi sağlamak ve

engellilere yönelik hizmetlerin yürütümünü ile engelliler için engelli merkezlerini yapmak gibi sosyal belediyeçilik içerikli görevlerle donatıldığı görülmektedir (Berkün, 2017: 584-590).

5393 sayılı Belediye Kanuna göre belediyeler tarafından yürütülen diğer sosyal politika dahilindeki sosyal hizmetleri maddeler halinde sıralamak mümkündür:

- Yerel beldenin hemşerisi olan vatandaşların belediyenin karar ve hizmetlerine katılması, belediye çalışmaları hakkında bilgilendirilme ve insan onurunu zedelenmeyecek şekilde yardımlardan faydalanma hakkına sahiptir.
- Beldede yaşayan hemşeriler arasında sosyo-kültürel ilişkileri geliştirmesi ve kültürel değerleri korunması hususunda yeterli çalışmaları yürütmek.
- Farklı altyapı hizmetleri haricinde konut, kültür, sanat, turizm, spor, sosyal yardım ve hizmetler, mesleki beceriler kazandırma gibi görevleri hem yapar hem de yaptırır.
- Büyükşehir Belediyeleri ve 50.000 üzeri nüfusa sahip belediyeler, çocuk ve kadınlar için sığınma evleri yapmak.
- Yerel halka yönelik okul öncesi kreş ve benzeri eğitim kurumları yapmak.
- Amatör spor kulüplerine yönelik malzeme ve benzeri desteği sağlamak. Ayrıca meclis kararıyla yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda başarı gösteren sporculara ödül verilmesi.
- Diğer kamu kurum ve kuruluşlara kanunlarla verilmeyen yerel müşterek görev ve hizmetleri de yerine getirmek.
- Belediyeler tarafından hizmetler sunulurken öncelik sırasını, belediyenin mali yapısı ve hizmetin acil olmasına göre belirlenir.
- Yerel halka yönelik halk evleri ve kütüphaneler yapmak.
- Yerel halka yönelik çevre düzenlemeleri, park hizmetleri yerine getirmek.
- Yaşlılara, kadın ve çocuklara, engelli, fakir ve kimsesizlere yönelik hizmetler sunmak.
- Su, termal su, kanalizasyon, doğalgaz, yol yapımı ve ışıklandırma gibi alt

ve üst yapı çalışmaları yapmak.

şeklinde sıralayabiliriz (Berkün, 2017: 584-590).

- 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Kapsamında Sosyal Belediyecilik:

2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununda belirtildiği üzere il sınırları içerisinde ikamet eden yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan ve karar organlarını seçmenler tarafından belirlenen, idari ve mali olarak özerk konuma sahip olan kamu tüzel kişisi şeklinde tanımlanmaktadır. İl Özel İdareleri; belediye görev alanı dışı ve il sınırları içi şeklinde ikiye ayrılmakta ve yapılacak kamusal alanda ortak ihtiyaçları biçimde bahsederek:

Belediye sınırları dışında: imar, yol yapım ve bakım, su hizmeti sunma, kanalizasyon alt yapısını oluşturma, katı atık dönüşümü, çevre düzenlemesi ve çevreyi koruma, ilk yardım ve acil kurtarma, kültürü koruma ve yayma, turizmi geliştirme, genlik ve spor alanlarında faaliyetleri sağlama, orman köylere destek sağlanması, ağaçlandırma yapma ve park-bahçe hizmetlerini yerine getirmek şeklinde yetkili kılınmıştır.

İl sınırları içinde olduğu takdirde; sağlık faaliyetleri, tarım alanları, sanayi ve ticaret ile il çevre düzenlemesi sağlamak, bayındırlık ve iskan hizmetlerini yerine getirmek, toprağı verimli işleyip erozyondan korunması, sosyal yardım ve hizmetleri sunmak, fakirlere küçük ölçekli kredi desteği sağlanması, yetiştirme ve çocuk yuvaları yapma; ayrıca ilk öğretim kurumlarına arsa temini sağlamak, binaların yapımı, bakımı ve onarımı gerçekleştirmek ve diğer ihtiyaçların karşılanması şeklinde hizmetleri yerine getirerek gerçekleştirmektedir.

C. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı

Devletin halka refah içinde sürdüreceği bir yaşam için sunduğu hizmetler ile halkın yaşam biçimini daha da kolaylaştırmak adına yapmış olduğu hizmetlerdir. Ayrıca belediyelerin yapmış olduğu bu kalkınmalar ülkeye çok büyük katkı sağlamıştır.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, sosyal belediyecilik anlayışının hizmet nitelikli yapmış olduğu faaliyetler hakkında bilgileri sunmaktır. Belediyelerin kendi çizgileri içinde yaşamını sürdüren halkın sorunları ile ilgilenmekte oldukları

bilinmektedir (Ersoz, 2011:144).

Ülke geneline bakıldığında belediyelerin vermiş olduğu hizmetler de birbirlerinden bağımsız olduğu söylenebilir. Aynı hizmeti sunmak istese bile belediyelerin büyüklüğünden kaynaklı sunulan maddi, sosyal, psikolojik destekleri göstermesi ile değişiklik gösterebilmektedir.

Günümüzde sosyal belediyeçilik uygulamaları, belediyelerin sunmuş olduğu hizmetleri içinde birçok kitleye sosyal hizmet ve yardımlarda bulunmaktadır. Söz etmiş olduğumuz sosyal ve yardım faaliyet uygulamalarını maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz;

1. Sosyal Belediyeçilik Uygulamaları

Ülkemizde birçok belediyenin yapmış olduğu hizmet bir diğerinden farklı olabiliyor, Buda belediyenin büyüklüğü ve konumu ile ilgili değişiklik gösterebiliyor belediyelerin sunmuş olduğu hizmetleri şu başlık adları altında sıralayabiliriz (Çiçek, 2012: 104).

- Yaşlılara Yönelik Yapılan Uygulamalar
- Engellilere Yönelik Yapılan Uygulamalar
- Çocuklara Yönelik Yapılan Uygulamalar
- Muhtaçlara Yönelik Yapılan Uygulamalar
- Kadınlara Yönelik Yapılan Uygulamalar

a. Gençlere yönelik yapılan uygulamalar

Günümüzde belediyelerin vermiş olduğu hizmetlerini sosyal belediyeçilik şeklinde adlandırdığımız biçimde sağlık, eğitim, spor şeklinde birçok faaliyette bulunmuş, kentin kendini geliştirme açısından da katkıda bulunmuştur. Anlattığımız üzere sunmuş olduğu hizmetleri şöyle açıklamak mümkündür;

- Kültür alanında vermiş olduğu Hizmetler: Tiyatro ve sinema vb. Kültür alanlarında ücretsiz veya düşük miktarda ücret uygulanacak şekilde düşünülmüştür.
- Eğitim alanında vermiş olduğu Hizmetler: Dershane desteğinde bulunmak, ücretsiz hazırlık kursları açmak ve okul malzeme konusunda maddi destek

sunmak.

- Sağlık alanında vermiş olduğu Hizmetler: Evlere sağlık hizmeti sunmak.
- Spor alanında vermiş Hizmetler; Spor da başarılı olan öğrencilere maddi manevi destek sunmak, spor kursları açmak.

Belediyelerin gençleri gözetim altına almasının temel sebeplerinden birisi madde bağımlısı olmasına karşı önlemlerini sağlamak, gençleri meslek sahibi yapmak, gençlik merkezi, sosyal ve kültürel birçok hizmet sunmaktadır (Ateş, 2009:93).

Bilhassa üniversitelerde verilen ücretsiz çorba, ücretsiz çamaşır yıkama yeri, sosyal tesis ve spor okulları sayılabilir (Yıldırım ve Göktürk, 2008:250-252).

b. Yaşlılara yönelik yapılan uygulamalar

Günümüzde ülkemizde nüfus artışının hızla arttığı düşünüldüğü zaman, yaşlıların sürdüreceği geri kalan yaşamları boyunca rahat etmeleri açısından büyük önem taşıyor (Taşçı, 2010: 181).

Yaşlılar için sunulan desteklerin bir kısmı, sağlık, bakım, giyim, gıda bunun yanı sıra maddi ve manevi yardımlar yapıldığını söyleyebiliriz. Yaşlılar için yapılan sağlık harcamaları, gençlere oran ile 6 kat daha fazladır. Ayrıca ülkeler arası yaşlılara sunulan hizmetler örneğini evde bakım, ulaşım hizmeti ve maddi konularda danışman hizmeti biçiminde sunmakta (Ersöz, 2011: 170).

Belediyelere ait olan 21 huzur Evi halka hizmet vermektedirler (Çiçek, 2012: 104).

c. Engellilere yönelik yapılan uygulamalar

Rehabilitasyon merkezleri, bakım, eğitim ve rehberlik hizmetlerini sunmak ayrıca birçok konuda imkanlarını arttırmaktır (Ersöz, 2011: 176).

Türkiye’de farklı özür grupları olan 10 milyona aşkın birey yaşamını sürdürmekte. Günlük yaşantıya çok az sayıda katılıyorlar bunun sebebi henüz çözülmeyen sorunların olması. Türkiye’de görme engelli, işitme engelli, zihinsel engelli ve ortopedik engellilerin günlük yaşamlarındaki sorun henüz çözülmüş sayılmaz. Engellilerin şu alanlarda çözüme kavuşmamış daha doğrusu sorunların henüz en aza indirebilmiş oldukları söylenemez gerek eğitim gerek sağlık ve rehabilitasyon şeklinde yaşam biçimlerinde kolaylık sağlanmasına, gereklilik isteyen

birçok konuda süreklilik bakıma kadar değinirsek birçok çözüm bekleyen sorun vardır (Keleş, 2008: 80).

Ülkemizde engellilere yönelik yapılan sosyal projeleri şöyle sıralayabiliriz: rehabilitasyon merkezleri kurmak, evlerde bakım hizmeti sunma, benzer olan nakdi destekler vermek, fizik tedavi konusunda ücretsiz servis hizmeti sunmak, eğitim ve sosyal etkinlik çalışmaları yapmak, rehber ve aile danışmanlığı hizmetlerini sunmak, engellilerin alanları konusunda daha çok imkan yaratmak vb. (Ersöz, 2011: 176).

d. Çocuklara yönelik yapılan uygulamalar

Belediye'nin 14. Maddesine değinirsek, kadınlar ve çocuklar için açılacak olan koruma evleri, okul öncesi eğitim kurumu ve okul ihtiyacı olan tüm araç gereçleri karşılanacağına dair devletin okullarında onarma yapacaklarını beyan etmişlerdir.

Aile sorunları olan sokakta devamlı çalışan çocuklar için ailelerine gereken danışmanlık desteğini verip ve sorunlarını çözüme kavuşturmak. Okul için eğitim ile uzak olan çocukları okula teşvik etmek ve devamlılığını sağlamak, eğitim konusunda maddi manevi tüm yardımları yapmak.

Eğitimin zorunluluğunu onlara aktarmak ve bu konuda onların yararlanmalarını sağlamak (Ankara Belediyesi, 2016)

Çocuklar için düşünülen, çocuk esirgeme kurumları, park alanları, çocuk bahçeleri bunlarla birlikte trafik eğitimi alanı hizmetleri de vermektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 250).

e. Muhtaçlara yönelik uygulamalar

Sosyal belediyeciliğin yapmış olduğu en sık yardımlardan biri de kimsesiz ve fakirlere yapılan aşevleridir. Bunun yanı sıra fakir ve muhtaç olan kimselere yapılan sosyal yardımların bir kısmını şöyle de dile getirebiliriz, Gıda, ekmek, temizlik malzemesi, odun, kömür gibi yakacak yardımı yapmaktadırlar. Ayrıca yoksul ve kimsesi olmayanlar için belediyelerin yürüttüğü çalışmalar şunlardır; toplu sünnet ve toplu nikah merasimi düzenlemektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 249).

Belediye'nin yapmış olduğu yardımlar halkın onurunu incitecek şekilde yapılmamalı bu konuda hassasiyetin sağlanması gerekmektedir (Pekşen, 2014: 34).

Bu izlemde kolay iş bulma elde edilebilir bir biçimde sosyal belediyeciliğin

muhtaçlara yapmış olduğu birçok faaliyet arasında yer alıyor kolay iş bulma, halkın kendini geliştirme ve insani ilişkilerini güçlendirmek için destek almaktadırlar. Günlük yaşantımızda şehirler halkın odak noktası zarları olan belediyeler siyasetin değer kazandığı dikkatleri üstüne çekmektedir.

Belediyeler Kanunu yaşlı kesim gibi fakirleri de her konuda katkıda bulunmasını kesin kabul sayarak zorunlu hale getirmiştir. Belediyeler için bu kesimin önemli olduğunu izdüşümünde olduğunu belirtmektedir. Esasında belediyeler yaptıkları yardımı stabil tutmak dışında muhtaçlara yönelik iş sahibi yapmayı da göz önünde bulundurması iyi olacaktır (Göksu, 2010: 77).

Hitap etmek, diksiyon geliştirmek, yabancı dilleri öğrenmek, iş Sahibi yapmak, ressamlık eğitimi almak vb. Alanlar da bireylerin halka hitaben yaşam koşullarına ayak uydurma gelişimine katkıda bulunmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde belediyenin bu alanlarda sunmuş oldukları hizmet açısından örnek olarak göstereceğimiz İSMEK'in hedefte olan kitlesi bu gidişatı daha da iyi ortaya koymakta olduğunu söyleyebiliriz: Öncelik olarak ilköğretim yaşını geçirmiş olan ve sıradan bir meslek eğitimi almamış veya iş sahibi olmuş yaptığı meslekte ilerleme kaydeden ve isteyenler, sanat, kültür, hobi isteyen yetişkinler için değişik sebepler ile rehabilitasyon ihtiyacı olanlar, şehre düzenleme isteyen gruplar, düzen oluşturmak kendilerini geliştirmek isteyenler için, ailesine destek olmak isteyenler için ise ihtiyacı olanla kesim şeklinde sıralayabiliriz (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu, 2012: 138).

f. Kadınlara yönelik uygulamalar

Belediyelerin yürüttüğü kadın ve aile bireylerinin korunması adı altında birçok hizmet vermektedir. Sosyal belediyecilik, sosyal ve kültürel içerikli çalışmalar kadınlara yönelik en ince ayrıntısına kadar düşünülmüştür. Geçmişten bugüne ülkemizde kadınlara yönelik birçok sığınma evleri, anne-çocuk sağlık merkezleri, el emeklerini değerlendirmek ve kamu politikasının oluşumu süresi içerisinde daha yoğun ilgi görüp katkı olması için kadın meclisi kurulmaya başlandığı, belediyecilerin kadınlara yönelik yapılan diğer faaliyetler olduğu söylenilmesi mümkündür.

Saymış olduğumuz çalışmalar dışında kadınlar için açılan lokaller, meslek edindirme kursu ve kadına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca kadına yönelik yapılan faaliyetlerin bir kısmını Çiçek şöyle sıralamıştır (Kadın kulübü açmak, eğitim, aile barınma merkezi, okuma yazma kursu ve düğün organize kutlamaları yapmak)

(Çiçek, 2012: 107).

2. Çözüm ve Öneriler

Günlük yaşantımızda sosyal belediyeçilik yaygın olsa da henüz istediği kademeye ulaşmamıştır ülkemiz. Genel olarak belediyeler arasında kıyaslama yapıldığı zaman hemen hemen aynı sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Bu tür sorunlar ortaya çıktığı zaman belediye de üst görev yöneticilerin bu olguya karşı isteksiz yaklaşımları gözle görülmektedir (Demir, 2006: 145).

Sosyal belediyeçilikte olan yetkili yöneticilerin, işlerini daha çok ciddiye alıp özenle yapmaları gönüllülüğü artıracaktır (Ateş, 2009: 94).

Belediye içinde yapılan çalışmaların çoğu zaman koordinasyon sağlanmadan, birbirinden habersizce işler paslaşmadan yürütülmektedir. Belediyelerin vermiş olduğu hizmet ne yazık ki stabil olmadığından sosyal belediyeçiliği kendi uyguladığı hizmet ile sınırlamaktadır. Sosyal politika ve yardım hizmetlerinin yetersiz olduğu izlenmiştir (Demir, 2006: 145).

Belediye yasalarına göre sosyal belediyeçiliğin uygulaması önem taşımaktadır. Buna istinaden bilimsel veri kullanılmalıdır (Ateş, 2009: 94).

Yani anlayacağımız üzere sosyal belediyeçilikte öne çıkan sorun koordinasyon olunmamasıdır. Bu soruna Devlet'in sorgulama heyeti sosyal hizmet ile alakalı raporunda şöyle yer vermiştir; "sosyal hizmetler ve takviyelerden faydalanacak ihtiyaç sahiplerinin, bu alanda hizmet veren çok rakamdaki kurum tarafından (SHÇEK, SYDGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü, yerel yönetimler ve STK'lar vb.) değişik şekilde belirlenmesi ve bunlar arasında koordinasyon eksikliği, milli ölçekte bir fakirlik kriterinin olmaması, bu alanda merkezi bir Bilgi tavanı bulmaması, maksat olan topluluğa ya hiç hizmet sunulmaması ya da aynı kişilere birden fazla kurumlar ile aynı kalite de destek ve hizmet sunulması sonucunu doğurmaktadır."

Ülkemizde fakirliğin önüne geçmek için sosyal belediyeçiliğinde hizmeti önem taşıyor. Sağlık, konut, eğitim, sosyal yardım ihtiyaçları gibi sorunlar ile kalıcılığı olan ve kökten çözüm sağlanmadığını açıkça ortaya koyabiliriz.

Ne yazık ki beklentiler bu yönde değildir. Yoksulun gözünde belediyeçiliğe bakıldığı zaman şehirde tutunmak, hayata katılmak ve geçim kaynağı olarak da söylenebilir. Belediyeler tarafından insanlara yapılan ufak miktarda maddi destek bile

onlar için elzemdir.

Bu koşullarda zengin ile fakir arasında ki yapılması gereken en önemli unsur gelir-gider dengesizliklerini en aza indirmektir. Ayrıca fakirleri de şehir yaşamlarında mülk sahibi ve pay sahibi yapma uygulamaları da ele alınmalıdır.

Devletin yapısını değiştiren küreselleşme, hizmet olarak tek hedef gösterilmekten çıkmıştır. Bu bağlamda devletin hangi belediyenin ne tür sosyal yaşantıya müdahale, sivil toplumların ve yaptığı uygulamaları isteyenlerin, yurttaşların sorumluluklarını ne ölçüde bildikleri ve bilmesi gerektiğinin analizini sağlamak temel sorunlarından biridir.

- Kentsel Dönüşüm

Türkiye'nin geneline bakıldığında iki büyüme dönemi inşaat faaliyetleri be gayrimenkule bağlı yatırımların yoğunlaştığı görülmüştür. 1980'li yıllarda hareketlilik gösteren neoliberal politikanın da sahiplenmesi ile kentsel mekanın üretim üzerine gerçekleşen müdahalelerin izlendiği süreçtir. İthal ikamesine verilen destek nedeniyle 1980 öncesi Devlet kaynaklarını, sanayileşme için ayırmıştır. Politika değişikliğinden sonra 1980 ve sonrası dönemde kentsel mekan kaynak ayırmaya başlamıştır. 2001 krizinden sonra 'yapısal uyum' olarak adlandırılan son süreç sonrası başlamıştır. 1999 Marmara depreminden sonra Türkiye'de kentsel dönüşüm projeleri hareketlilik kazanarak gündemden düşmemiş ve bu süreç hükümet programlarının kentsel yaşam kalitesini arttırmak adına konut ile kentsel dönüşüm ve konut adına önem arz ettiği vurgulanmıştır. TOKİ dönüşüm projeleri 2003'te başlayan yasal düzenlemeler konusunda yetkiyi TOKİ'ye vermiştir. Dönüşüm ve yenilemeye ihtiyaç duyan kentler için yerler yönetim ile yapılan iş birliği planlama ve sağlıklı yapılaşma, gecekondu dönüşüm ve kentsel yenileme projelerini hayata geçirmek için başlangıçlar yapmaktadır. Türkiye'de kentsel dönüşüm konusu kavram olarak ele alındığı zaman hayata geçirilen yasal düzenleme ve uygulamam ile ilgili yaşanan bazı problemler ve en önemlisi ise dönüşümden sonra beklenen 'Ekonomik ve siyasi rantların paylaşımı' gibi sebepler ile beraberinde birçok tartışmaya yol açmıştır. Kentsel dönüşüm projelerinin başarı elde etmesi ve kentsel yaşamın kalitesini arttırmak için en başında bu projelerden faydalanan kamuoyunu halkın, desteğinin alınmasına bağlı iken bir diğer yandan dönüşümü gerçekleştirecek olan alanların takibini sağlayan sosyal girişimciler ve yerel halk bilgi edindirme ve sürece dahil edilmelerine bağlıdır. Sosyal

girişimcilerin bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının projeler adına etkin katılım göstermeleri ve işbirliği sağlanması, dönüştürülecek alanlar için güven ve meşruiyet kazandırması açısından çok önemlidir. Türkiye geneline baktığımız zaman, kentsel dönüşüm konusunda olan gelişimler üç ayrı döneme göre 1950 yıllarından sonrası için değişiklik göstermiştir. Üç dönemi şu şekilde tanımlarsak, ilk dönem 1950 ile 1980 arası yaşanmış olan ekonomik büyüme politikasının yaygınlaştırdığı ve sanayileşmenin yaşanmış olduğu dönemdir. Göç ile ekonomi büyüme kentlerin hızla büyümesine ve gecekondulaşmasına sebep olmuştur. En çok önem taşıyan kentsel dönüşüm, kentin çeperinde olan boş arazilerin gecekondu mahallelerine dönüşmesi ve sonrasında sağlam hale getirilmesi, apartmana dönüşerek yeniden yapılandırılması veya temizlenerek farklı nüfus gruplarına yönelik yenilenme yapılması şeklindedir. İkinci döneme değinirsek büyük kentlerin dışa açık liberal ekonomiden ve küreselleşmeden ötürü etkilendiği 1980-2000 arasında izlenmiştir. Bu dönem içerisinde metropoliten kentlerde iki önemli gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerden ilki olan kent içinde ruhsatlı ile ruhsatsız yapılanmalar meydana gelmiştir. İkinci gelişme ise merkez dışına kadar yayılmış olan yerleşim alanlarıdır. Dönüşüm sanayi merkez ile kıyı alanlarını da kapsamaktadır. Ayrıca yaşam kalitesi düşük veya risk taşıyan alanların yenilenme ve sağlamaştırma ya da yeniden bir canlılık kazandırma şeklinde olmuştur. Bu dönem tarihi değerleri olan yerler soylulaştırılıp korunma altına alınmaktadır. Üçüncüsü ise 2003 yılı kentsel dönüşüm konusundaki en önemli süreçlerdendir. Yerel yönetim ve özel sektör bu dönemde iş birliklerine önem verildiği dönüşümün ilk defa bir strateji olarak tanımlandığı görülmüştür. Kentsel yenileme olarak adlandırılan dönüşüm stratejisi değişik kent parçalarını farklı kullanım haline getirilmesi için uygulama için harekete geçilmiştir. Bununla birlikte tarihi konut yerlerinin korunması ve apartman alanlarına iyileştirme yapma çalışmaları kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu dönemde TOKİ kurumsal kentsel yenileme açısından önemli rol taşımaktadır. Yapılan yasal düzenlemelerden sonra TOKİ özel sektör ile yerel yönetim içerisinde olduğu işbirliği büyük ve kapsamlı kentsel dönüşüm projelerinin önünü açmıştır. Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra daha sık gündeme gelen kent yenileme ve kanunun akademik toplumlar arasında tartışmalar yaratması, 2003 yılında TMMOB şehir plancıları odası (SPO) düzenlemiş olduğu kentsel dönüşüm sempozyumu ile olmuştur. 2004 yılında ise TMMOB SPO ile Küçükçekmece belediyesi düzenlenmiş olduğu ‘Uluslararası kentsel dönüşüm uygulamaları sempozyumunda konu Uluslararası örnekler ve çözüm önerileri ile birlikte ilk defa tartışma konusu olmuştur.

2003'ten itibaren siyasal karar alıcı konuları ele alarak plan ve programlarına kentsel yaşamın kalitesinin artırılması ve kentsel dönüşümün beraber düşünüldüğü yansıtılmıştır.

a. Kentsel Dönüşümde Neoliberal Politika

Bedrettin Dalan'ın İstanbul'da belediye başkanlığı yaptığı dönemlerde, ilk kentsel değişim uygulamalarına yönelik yol açtı. İstanbul'u "küresel şehir" projesi içinde şehre müdahale edildi. Haliç, 1980 öncesi "sanayisizleşme" döneminde İstanbul'da bazı farklılıklar yaptı, fabrika ve gecekondulardan temizlendi. İstanbul'u, yine yapılandırma kararı almasının ardından İstiklal Sokağı yayalaştırıldı, oturma izni olmayan evler yıkıldı, buna dayalı Tarlabası Bulvarı açıldı.

Tarihi bir kıymeti olan birçok bina neoliberal kentleşmeye feda edildi. Bu döneminin Başbakanı Özal, Dünya ve IMF takviyeli liberal iktisadi siyasetlerinin önemli bir ferdi olarak kentsel değişime yöneldi, gecekonduların önünü açan hükümetin çıkardığı bir takım yasa ile önünü açmıştır. Bu süreçten sonra şehir merkezine yakın gecekondular hızla apartmana dönüşmeye başlamıştır.

Bir takım yasa ile beraber Özal gecekonduyu metalaştırdı. Gecekonduların projelerinin genişletilmesi olanağın sağlanması yönünde 1985'te çıkartılan bir yasa ile ve aynı sene 3194 nolu yasa ile gecekondular topraklar üzerinde dört kata kadar bina yapma hakkı tanındı.

Gecekonduların tapusunu alamayanlar için, imar geçince belli bir para karşılığında "tapu tahsis dokümanı" ismi altında geçici tapular satılmıştır (Erman, 2016: 69).

Tansu Şenyapılı'ya göre bu vaziyet 1988 emekçilerine dezavantajları çoğunluğa yönelmiş Özal'ın yapmış olduğu rüşvet olarak açıklanmaktadır. 2002 sonrası AKP'nin iktidara gelmesi ile neoliberal Kentsel siyasetlerin kontrolü sağlanmıştır. Ayrıca 2001'de olan ekonomik krizi de neoliberal şehir siyasetlerinin önünü açtı. Neoliberal siyaseti çıkarılan yasalar ile şehrin üzerinden kuvvetlendirilmiştir. Tokinin yeniden yapılandırılarak neoliberalleştirildi, başbakanlığa bağlanarak doğrudan hesap verebilirliğini sınırladı hem de proje uygulamasına bürokrasi dışında tutulduğu için hız kazandı. Arsa Ofis Genel Müdürlüğü'nün 2004'te çıkan 5273 sayılı yasa ile birlikte görev ve sorumlulukları TOKİ'ye devredildi; "TOKİ kamu kaynaklarını kullanan dev bir şirket haline geldi," (Eşkinat, 2012) ve kent arazisinin yönetme gücü arttı. TOKİ'ye

devredilen kamu arazilerinin devlet eli ile özel sektöre aktarılmasının önünü açtı (Kuyucu ve Ünsal, 2010).

2002 yılında Emlak Konut ve Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı'na (GYO) dönüştürüldü ve TOKİ'nin Emlak Konut GYO'nun elde ettiği gelirden hissesi oranında (yüzde 49) pay alması yasaya bağlandı. TOKİ ve Emlak Konut üzerinden kamuya ait araziler gelir paylaşım şekliyle özel sektörler açmış oldu. Hukuksal çerçeve oluşturacak tüm bu kanunlarla şehir arazisinin pazarlanmasının ve gecekondular yeni iktidarın hedefiyle yerleşmişlerdir. Tayyip Erdoğan kanserli hücreler olarak adlandırdığı gecekonduları bir harekât ile şehirlerden temizlenmeleri gerektiğini belirtmiştir. Böylece “Gecekondular değişim projelerinin önünü açtı. İktidarın bu noktadan sonra bakış açıları gecekondular, artık yoksulun gösterişli konutu değildir, şiddet ve suç ile yorumlamaktadır. Yoksul da yasadışı edilerek, suça karışmış, topluma hasar veren, devletin değer verdiği toprakları işgal eden olarak kurgulanmaktadır. Neoliberal içerisinde yoksulun hoşuna gitmediği açıkça ortadadır. Gece kondu halkı AKP döneminde, Batılı modernleşmeyi benimsememiş “köylü” olduğu için iktidarın yok edilmekten başka bir deyimle mühürlenmekten bir nevi kurtulmuş, ama bu sefer de “fakir” olduğu için olumsuz düşüncelere kapılma düşüncelerinden kurtulamamıştır (Erman, 2016: 70).

Yasal olarak gecekondular için söylenen uygulamalar desteklenmiştir. 2004'te geçen 5237 rakamlı yeni Ceza Kanunu ile gecekondular yapanların beş sene hapis cezasına çarptırılması legalleşti (Kuyucu ve Ünsal, 2010). Şehirlere artık gecekondular yapılamayacak, var olan gecekondular yıkılacaktır. Kentsel değişim projelerinde gecekondular yıkılanlar altyapı donatıları ve sosyal hizmetleri olan “çağdaş” evlere taşınacaktır. TOKİ ve Belediyeler bu büyük ölçekli projeyi uygulayacaktır. Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi (KAGKDP) ilk kentsel dönüşüm projesi olarak Meclis'ten geçen özel bir yasa ile uygulanmıştır.

TOKİ-belediye işbirliğini bu yasa yasal zeminini kurdu da diyebiliriz. Kentsel dönüşüm projeleri böylece birbirinin arkasından uygulanmaya başlandı. Projenin hedefinde olan gecekonduların yanı sıra kent merkezlerindeki “çöküntü alanları” oldu. Dünyanın farkı yerlerinde ortaya çıkan kamu-özel sektör işbirliği ile uygulanan neoliberal Kentsel projeler Türkiye örneğinde ki kendini yinelenmeye başladı, ancak Batı örneklerine göre daha baskıcı ve dışlayıcı olarak. AKP'nin “kalkınma” söylemi üzerinden bu uygulamalara ayak uydurulmuştur. TOKİ tarafından gece kondu arazileri

el değiştirdi fakirin elinden alındı, özel sektöre verilerek Kentsel rant-odaklı değişimin içine çekildiler. Bu el değiştirme sürecinde gecekondularda ortaya çıkan karma mülkiyet yapısı, gecekondularda milleti ile belli başlı uyuşmaların yapılmasını zorunlu kıldı; tapusunu almış olanlar ön planda olan dönemlerde zal hükümeti tapu tahsis dokümanı almış olanların arazilerine karşılık olarak TOKİ'nin yapacağı binalarda daire verilmesi sözleşmeye bağlandı. Tapusu olmayanlar ise "işgalci" olarak tanımlandı; Aslında şöyle ele aldığımız zaman gecekondularda oturanlar 40 yıldan fazla emek harcamış fakat sonucunda, özel mülkiyet anlayışı sonucu evlerinden olmuşlar yani "resm olmayan konutlar" olarak ortaya çıkan "gri alanlar" (Erman, 2016: 72).

Halkın taraftar olduğu dönemdeki politik rekabet oy evhamına ek olarak, neoliberal dönem emlak piyasasını genişletmek amacıyla parası olanlara gecekondularda tapusunu/tapu tahsis evrakı para karşılığında verilirken bir öbür yoksullarında aralarında karar alarak "işgalci" ilan edilmişlerdir. Gecekondularda değişim projeleri ile ekonomik ve getirisi açısından kazançlı bir yol açmıştır kendisine, Kar odaklı düşünülen Şehir arazisinin değişimi Şehir yoksulunun finans sektörünün içine çekilerek daire sahibi yapılması hedeflenmiştir. Anlatmış olduğumuz bu proje uygulaması Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler'in mağdur olan Şehir yoksulunun ev sorununa zm siyasetleriyle uyuşmaktadır. Uluslararası Batı kuruluşları tarafından da onaylanmaktadır. Bu projelerde gecekondularda yaşayan semtleri ile kurdukları bağ ve hayat etraflarına yükledikleri anlamları hesaplarına katmadan hareket ettiler.

Gecekondunun değer kaybı, arazisinde barındırdığı parasal kıymetler yüzünden olduğu ve buna dayalı birçok araştırmanın sonucunda elde edilen, gecekondularda halkının yerinden edilmesi, mülksüzleştirilmesi ve zorunlu yeniden iskn oldu (Baysal, 2010; Kuyucu ve nsal, 2010; Karaman, 2013).

Gecekondularda da yaşayan insanlar bu olumsuz kötü karalamalara karşı yıllarını sürdükleri gecekondularda savunmadılar ve aksini iddia etmediler geçmişte yaşamış oldukları bağları sahiplenmemişlerdir (Erman, 2011).

Elbette kentsel dönüşüm projelerine karşı ayaklanmalar ve direnişler oldu ve hâlâ devam etmektedir (Karaman, 2014).

şöyle özetlersek, tüm dünya gecekonduların yıkılma sürecinde ortaya ıkmiş olan "telafi siyaseti" şöyle açıklanırsa para karşılığında devlet ile pazarlık etme

anlayışı ne yazık ki Türkiye'yi de kapsamış durumda (Erman, 2016: 72-73).

IV. SONUÇ

Çok faktörlü yönleri olan göç karmaşık bir bulgudur. Yaşanan yere göre nedeni farklılık gösteren sosyal, psikolojik ve ekonomik problemleri de beraberinde getirmektedir. Bütün sorunların göç eden, mülteci kesimi tehdit etmesiyle göç edenlerin zemininde olumsuz etki yaratmıştır.

Genel olarak bakıldığında, ülkemizde gelişmekte olan değişiklikler sonucu ortaya çıkan iç göç olgusunun ele aldığımız sorunlardan biri olduğunu söylememiz mümkündür.

İç göç bu süreçler içerisinde başından bu yana önem arz etmediği halde, sorunun göç alan kentler ve göç veren kentlerin sorununu gündemde olduğunu belirtmiştir.

İç göç sorunları ile ilgili çözüm ve politikalar geliştirilmiş, ancak bu çözüm ve politikalar uygulama aşamasında geri kalmış ya da çözümünü hayata geçirecek alan bulamadığı için de uygulama negatif sonuçlanmıştır. Bu araştırmada, iç göç sorununun, çözülebilmesi için farklı yollara başvurulması gerektiği vurgulanmıştır.

Kent yöneticilerinin bu anlamda stratejik yönetime sahip olması ile birlikte incelemesi gereken göç eden ve göç alan kentlerin iç ve dış seviye izlenimi doğrultusunda bölgesel ölçekte planlanmış bir şekilde, temel olan izledikleri yolun uygulamalarını hayata geçirmelerine dair önem taşıyan yöneticilerin belediye, kentin gelişimi, yönetim şeklinin özel olması, kaymakam, valilik, sivil toplum kuruluşu, kalkınma ajansı, iş odası, üniversiteler bu süreçte destek almaları gerektiğinin önem arz etmekte olduğunu belirtmektedirler. Tespit edilen iç göç sorunu yeni izlenimi açısından farklı iç göç yönetimini de beraberinde getirmiştir.

Yönetici kişilerin, kentin yönetiminde, kentlerin gelişimi için birçok farklı uygulama geliştirmekte olan yönetimin, uzun süreli vadettiği bir çözüm niteliğinde strateji sunmuştur. Ülkemizde iç göç sorununu çözümü için yöneticiler tarafından destek sunulması beklenmektedir. Bu sonuç üzerine yola çıkarsak göç akınının kısa sürede durdurulması ve uzun dönemde de ters yöne döndürülmesi için mevcut kazanç dengesizliğinin kısa dönemde korunması ve uzun dönemde de iyileştirilmesi

gerekmektedir. Ancak bu da yapılacak kamu ve özel yatırımların büyük bir kısmının net göç veren yerlere taşınmasına destek verecek siyasetlerin uygulanmasıyla mümkündür.

Ulusla en yakın olan belediyeler, ulusun günlük yaşamı üzerinde en etkili kurumlardır. Bu kurumlar hangi formda olursa olsun tarih süresince Kentsel hizmetlerin karşılanması yanı sıra gizeme sosyal siyasetlerin yaşama geçirilmesinde etkili olmuşlardır. Yerel yönetimlerin bu alandaki etkinliği ülkelerin tarihine, yönetim biçimine ve ananelerine bağlı olarak değişik biçimlerde ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de belediyelerin önem kazanması, 1950’lerden sonra ki kentleşme süreci ve beraberinde gelen Kentsel sorunlar ile gündeme gelmiştir. 1970’lerden sonra ise, “sosyal belediyecilik” ve uygulamaları dikkate alındığı zaman; 1990’lar Döneminde bu akım ivme kazanmıştır.

Sonuç olarak zorunlu göçe mecbur kalan insanların hem maddi hem manevi anlamda mağduriyet yaşadıklarını kentsel dönüşümde anlatılmıştır.

Zorunlu göç sürecinde anlattığımız üzere güvenlik sebebi ve terör olaylarının yaşanması sebebiyle yerlerini terk etmeleri ya da terk etmek zorunda kalmaları açık bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

- Çözüm önerileri olarak:

Türkiye’de göçleri tamamen durdurabilmek mümkün değildir. Gerekli göçlerin durdurulması olası iken gönüllü göçlerin durdurulması pek muhtemel görünmüyor. Göçlerin getirdiği pozitif sonuçların yanında negatif sonuçlar da bulunuyor. Çözüm önerileri ile beraber Türkiye’de göçlerin oranını eksiltmek hem şehirlerin düzeni için hem de insanların psikolojik vaziyetleri için yararlı olabilir

Çözüm önerilerinde birkaçını şöyle sıralamak mümkündür;

- İşsizlik oranının olabildiğince aza düşürülmesi,
- Kentlerdeki eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetlerinin kırsal kesimlerde de uygulanması,
- Sanayi bölümünün metropol kentlerden ziyade, gelişmekte olan diğer kentlerimize paralel şekilde teşvik edilmesi yönünde iç göç dengesi kurulabilir,

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için zorunlu gten dolayı yerinden edilen halkın maddi manevi zararları karşılanabilmesi ve ekonomik yönden bölge de yaşanabilir düzeyde alan açılması sağlanabilir.
- Sosyal belediyciliğin görevlerinden olan, sosyal, psikolojik ve ekonomik Vasıfları ile layıkıyla yerine getirildiği takdirde ortadaki sorunları beraberinde kaldırmış olacaktır.

V. KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Y. (2011). Yeni Vatanda Dini ve İdeolojik Yapılanma, Almanya'daki Türk Kuruluşları, İstanbul: Şehir Yayınları.

ADIGÜZEL, Y. (2012). Esenler'de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik, Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak İçinde (S. 185-221), Murat Şentürk (Ed), İstanbul, Esenler Şehir Düşünce Merkezi.

ABADAN-Unat, N, (2002) Bitmeyen Göç, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.

ADIGÜZEL, Y. (2013). Dayanışma Ağları Üzerinden Eskişehir'de Siyaset ve Göçmenlik Algısı, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 73-94.

ASLANOĞLU, R. A. (1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa: Asa Yayınları Akşit 1998'den Aktaran Kaya, 2009, S. 63.

AKGÜR, Z. G., (1997) Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik, 1970-1993, Başbakanlık Basımevi, Ankara. Elmas, G., (2001)

ATALAY, B., (1983). Sanayileşme ve Sosyal Değişme (Kırıkkale Araştırması), DPT Yayınları, Ankara.

BAYRAKLI, C., "Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği", (Doktora Tezi) Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2007.

BERKÜN, S.(2017).Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı, Cilt:9, Sayı: 2, Sayfa: 584-590.

BODUR M. Z., Ege'de Denizden Yapılan Yasa Dışı Göç ve Göçmen Profilleri, Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Beklentileri ve Öngörüler. Güvenlik Stratejileri Dergisi, cilt 6, sayı 12, 2010, s. 103-133.

CENGİZ D., Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği. Electronic Turkish Studies, cilt 10, sayı 2, 2015.

- CENGİZ S. ve BAYDUR C. M., Kırdan Kente Göç ve Tarımsal Verimlilik: Türkiye Örneği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 19, sayı 2, s.85-98.
- ÇAĞLAYAN, S. (2013). Göç Kavramı ve Kurumları, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde. Ed. Fatime Güneş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- ÇAKIR, S., Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 2011, sayı 24, 2011, s. 129-142.
- ÇELİK, C. (2002). Kentleşme ve Din, Çizgi Kitabevi, Konya.
- DENİZ T., Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt 18, sayı 181, 2014, s. 175-204.
- DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), (2002). 2000 Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Yayınları, Yayın No: 2727, Ekim 2002, Ankara.
- ERDER S., “Zor Ziyaret: Nataşa mı? Döviz Getiren Bavul mu?: Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Gelen Kadınların Piyasasına Girişi”, S. Sancar (Drl), Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de feminist çalışmalar, Cilt I. İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2011.
- ERKAN, R. ve Aydın, D. (2010). Güneydoğu Anadolu bölgesi illerinde bölge içi ve bölge dışı göç eğilimleri. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi.
- ERDER, S. (2000). “Nerelisin Hemşerim?” İstanbul: Küresel ve Yerel Arasında. Der. Çağlar Keyder. İstanbul: Metis Yayınları.
- ERMAN, T. (2016). “Mış Gibi Site” Ankara’da bir TOKİ-Gecekondu dönüşüm sistemi, İletişim Yayınları: İstanbul.
- ES Muharrem ve ATEŞ Hamza, 2004, Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 48, 2004.
- GENÇLER, Ayhan (2003), “Küreselleşmiş Dünyada İşçilerin Asimetrik Gelişimi ve Avrupa Yaklaşımı”, Uluslararası Bilimsel Konferans Unitech 03, Cilt: II, Gabrovo. s.73-76.

- GERAY, C (1996) “Belediyeler ve Habitat” İller ve Belediyeler, Mart, Nisan, ss. 145-152
- GÜRBÜZ M., Yüreğir’e Göç Eden Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Kentleşme Sürecindeki Değişimi. Coğrafya Dergisi/Journal of Geography, sayı 15, 2007.
- GÜREŞÇİ, E., YURTTAŞ, Z., (2008). “Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği”, Tarım Ekonomisi Dergisi, 14(2): 47-54. ss.
- IŞIK, O. ve PINARCIOĞLU, M. M. (2000). “Yeni Zenginler, Eski Yoksullar”, Radikal Gazetesi Eki, Radikal İli, 23 Temmuz 2000, 4-5.
- İÇDUYGU, A ve SİRKECİ, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere Kitabı İçinde, S.249-268, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- KAYGALAK, Sevilay (2009), Kentin Mültecileri, Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme, Dipnot Yayınları, Ankara.
- KARPAT, K. (2010). Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KARPAT, K. H. (2003). Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme, Çevre: Abdülkerim Sönmez, İstanbul: İmge Kitabevi.
- KARTAL, G. K., (1978). Kentleşme ve İnsan, TODAİE Yayını No: 175, Ankara.
- KAYA A. ve ÖZDOĞAN GÖKSU G., Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2003.
- KAYA, A. (2008). Gransa-Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi, Entegrasyon Ötesinde: Türkiye’den Fransa’ya Göç ve Göçmenlik Halleri İçinde, Derleyenler: Danış ve İrtiş, S.33-72, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KELEŞ R., Kentleşme politikası, Ankara İmge Yayınları, 10. Baskı, 2008.
- KELEŞ, R. (1972). 100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu Gerçek Yayınları, İstanbul.

- KELEŞ. R. (2004). Kentleşme Politikası, Genişletilmiş 8. Baskı., İmge Kitabevi Yayını, Ankara.
- KOCACIK, F. (2000). “Kitle Toplumu, Küreselleşme ve Türkiye’ın Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fak., Sivas.
- KOLUKIRIK S., Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği. CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 30, sayı 1, 2006, s.1-13.
- KONGAR, E. (1998). 21. Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KOYUNCU, A. (2015). Kentleşme ve Göç, Hikmet evi Yayınları, İstanbul.
- LAÇİNER, Ö. (1999). “Depremde Orta Sınıflar”, Birikim, No: 125-125, 10-16.
- MARSHALL, G., (1999), Sosyoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MAZLUMDER, (1995) Doğu ve Güneydoğu’da İç Göç- Neden ve Sonuçları-Rapor, (<http://www.mazlumder.org>, 14.09.2005).
- NAKANİSHİ, H., “Göç Halindeki Nüfusun Güvenliği, İran’daki Afganlardan Türkiye’deki Türkmenlere, Bir Konu İncelemesi, Sorunlu Bölgelerde Göç.” (Nakanishi, Hisae; Sirkeci, İbrahim; Cabbarlı, Hatem) Global Strateji Enstitüsü, Yayın No: 9. (s.13-26).
- ORTAYLI, İlber.(1985). Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, Hil Yayınları, İstanbul,
- ÖZER, İ. (2012). Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme, Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı Kitabı İçinde, Ed. Mehmet Zincirkıran, Sayfa: 321-352, Bursa, Dora Yayınları.
- ÖZYAKIŞIR D. Göç: Kuram Ve Bölgesel Bir Uygulama, İstanbul, Nobel, 2013.
- İSMAİL Duymaz ve Hasan Olalı, Tarımın Türk Ekonomisindeki Yeri ve Ekonomik Gelişmeye Katkısı, İzmir: İzmir Ticaret Borsası, Yayın Nu. 28, 1987.
- PARLAK, B. ve Ökmen, M. (2015), Yerel Yönetimler, Kuram ve Uygulamada Küresel ve Ulusal Konular ve Sorunlar, Ekin Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.

- PEKŞEN, S. Nilüfer (2014). Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Engellilere Sunulan Hizmetler: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sayfa:16-20
- SEVGİ, C. (1998). Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular, İzmir (Merkez İlçe) Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri, İzmir.
- SÖNMEZ, M. Burak (2010). Sosyal Belediyecilik Uygulamaları: Ümraniye Belediyesi Örneği; Sayfa:58-64, İstanbul Bİbliyografyası 2000-2013
- SİLSÜPÜR, S. (2011) “Tarım Sektörünün Türkiye Ekonomisine Katkısı”, <http://www.ilgazetesi.com.tr/2011/06/25/tarim-sektorunun-turkiye-ekonomisine-katkisi>. (05.10.2011).
- ŞAHİN, B. (2010). Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırılması: Kültürleşme, Bilig, Sayı 55, Sayfa: 103-134
- ŞİMŞEK, E. Gürler, Z. (1994). “Kırdan Kente Göç Olgusu ve Kırsal Sanayi”, Türkiye 1. Tarım Ekonomisi Kongresi, İzmir.
- TAŞÇI, F. (2009) “Türkiye’de Sosyal Yardımların Geleceği,” iç. Uluslararası 7.Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Yalova: Yalova Üniversitesi. s.1741-1753
- TEKİN U (2007) Avrupa’ya Göç ve Türkiye. İÜBF Dergisi, S:44
- TEKELİ, İ. (2011). Göç ve Ötesi, İkinci Basım, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TEKELİ, İ., (1998). “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişime ve Kent Planlaması”, 75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- TEZCAN M., Dış göç ve eğitim. Anı Yayıncılık, 2000. TEKİN U., Avrupa’ya Göç ve Türkiye. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, sayı 37, 2007, s. 43-56.
- TOLAN, B. (1977). Büyük Kent Sorunlarına Toplu Bir Bakış, Ankara İTİA Yay., No: 98, Ankara.

- TOPKAYA, Y., & AKDAĞ, H. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 7, sayı 1, s.767-786.
- TÜİK (Türkiye İstatistik), Türkiye İstatistik Yıllığı-2008, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Yayın No: 3436, Mayıs 2010, Ankara.
- TURHANOĞLU, F.K. (2013). Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde, S. 200-225, AÖF Yayınları, Eskişehir.
- ÜNVER C., Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmalarında Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye. TISK Academy/TISK Akademi, 2009, cilt 4, sayı 7.
- YILDIZ, E, Alaeddinoğlu, F. (2011). Göç ve Yoksulluk: Hakkâri Örneği. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 441-462.
- YILMAZ, N., Farklılaştırıcı Ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, sayı 48, 2004.
- YÜKSEKER, D. (2006). "Diyarbakır'da Yerinden Edilme Sorunu: Geri Dönüş, Kentsel Sorunlar ve Tazminat Yasası'nın Uygulamaları" Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası, TESEV Yayınları, s: 144-172.
- YÜKSEKER, Deniz (2015) "Kürtlerin yerinden edilme ve sosyal dışlanma: 1990'lardaki zorla göçün sonuçları" Küreselleşme çağında göç, İstanbul İletişim yayınları.